

UZLABOT MĀKSLAS MĀCĪBAS IESTĀŽU DARBU

Padomju mākslas jaunu darbinieku audzināšanai mūsu republikā nodibināts plašs un daudzpusīgs mācības iestāžu tīkls, kas šoruden vēl papildinājās ar trešo pēc skaita mākslas augstskolu — Valsts teātra institutu. Konservatorijā, Akadēmijā, Teātra institūtā, 14 daļamatniecības un muzikas tehnikumos, 4 vidējās mācības iestādēs, 17 bērnu muzikas un mākslas skolās audzēkņu skaits šogad jau pārsniedz sešus tūkstošus. Nozīmīgs bija arī aizvadītā mācības gada izlaidums — minētās skolas beidza 219 audzēkņu, starp tiem 58 izcilnieki. Mākslas darbinieku saime ik gadus papildinās ar jauniem talantiem, nodrošinot mūsu mākslas dzīves tālāku attīstību.

Aizvien uzlabojas arī mācību un audzināšanas darbs. Ipaša nozīme te piekrit VK(b)P Centrālās Komitejas vēsturiskajiem lēmumiem literatūras un mākslas jautājumos un jo sevišķi lēmumam par Muradeli operu «Lielā draudzība». Šo lēmumu gaismā pārskatīti un uzlaboti mācību repertuārs muzikas un teātra mākslas skolās, sāka nopietna cīņa ar formalismu audzināšanas un mācību darbā. Kā to liecina daļamatniecības skolu audzēkņu darbu izstāde Vakareuropas mākslas muzeja telpās, šīs skolas visumā pareizā virzienā turpina attīstīt mūsu daļamatniecību, mācot audzēkņus pielietot nacionālo ornamentu jaunās padomju dzīves tēmu izteikšanai, sasniegto augstu meistartības līmeni. Diplomu darbos galveno vietu sāk jau ieņemt padomju īstības attēlojums.

Atzinīgi vērtējama arī mākslas skolu audzēkņu un pedagoģu līdzdalība sabiedriskos pasākumos. Darba lauzu deputātu vietējo padomju vēlēšanās skolās sniedza ap 1000 koncertu, apkalpojot 120.000 vēlētāju, vairāk par 100 koncertu sarīkots pavasara sējas kampaņai, par jaunu uzsāktu un turpinātu nozīmīgais darbs rudenī. Ipaši svarīga bija mākslas skolu līdzdalība Padomju Latvijas pirmajos dziesmu svētkos. Skolas sagatavoja savu audzēkņu koru ar 2000 dziedātājiem, turklāt vairāk par 100 pedagoģu un studentu darbojās gan par apvienoto aprīņķu koru, gan atsevišķu kolektīvu diriģentiem.

Zināmi panākumi mācību un audzināšanas darbā nav noliedzami, taču sānietīgs vēl nekādi nevar apmierināt. Augusta beigās Rīgā sanāca mākslas mācību iestāžu vadītāju un pedagoģu apspriede, kur jo daudzās runās pamatoti kritizēja Mākslas lietu pārvaldi un tās mācības iestāžu darbu, kas nepietiekami enerģiski un pārdomāti kārto svarīgus skolu dzīves jautājumus. Gausi virzās mācību programmu izstrādāšana latviešu muzikas, tēlotājas mākslas un daļamatniecības vēsturei, nav vēl vienotu programmu muzikas vidusskolu vispārīgajiem priekšmetiem.

Zemā līmenī atrodas mācības iestāžu metodiskais darbs. Pagājušajā mācības gadā gan nedaudz atdzīvotās priekšmetu komisiju nodarbinātības, vietām bija organizēta savstarpēja stundu apmeklēšana pieredzes apmaiņai, notika dažas pedagoģu un audzēkņu ekskursijas uz Maskavu un Leningradu, lai iepazītos ar turienes skolām, taču šie krietnie pasākumi nerada plašu atbalstu un pielietojumu visās skolās. Vēl joprojām ir pedagoģi un mācību daļu vadītāji, kas uzskata, ka stundu apmeklēšana un metodisku norādījumu sniegšana maziņa skolotāju cieņu un autoritāti. Kritika un paškritika kā darba uzlabošanas metode vēl atrod ļoti vāju pielietojumu mākslas mācības iestādēs. Neapmierinoši līmenī atrodas idejiski politiskās audzināšanas darbs profesoru, pedagoģu un audzēkņu vidū, maz jūtama komjaunatnes ietekme.

Tāpēc vēl joprojām no mākslas mācības iestādēm nav pilnībā izskaustas formalisma paliekas, nepietiekami asi notiek cīņa pret klanīšanos buržuāzijas pagrimušās mākslas priekšā, nepietiekami novērtēta klasiskā muzika un tautas muzikālā daiļrade. Atsevišķi pedagoģi vēl joprojām neapliecina patiesu gribu kļūt par īstiem padomju jaunatnes audzinātājiem. Sakarā ar to dažās skolās uz zema līmeņa noslīdējusi audzēkņu disciplina un atbildības sajūta. Ēksamenu sesijas laikā pavasarī, piemēram, Valsts Konservatorijā neierādās uz eksameniem 71 audzēkņi (31%), Liepājas muzikas vidusskolā 22 audzēkņi (12%). Aizvadītajos gados pašplūsmē bija atstāta audzēkņu komplektēšanās, nepaturot vērā svarīgo apstākli, ka vispirma karta mūs interesē jauno mākslas darbinieku izaudzināšana no strādnieku, darba lauzu bērnu vidus.

Mākslas lietu pārvalde neapmierinoši plāda arī uzdevumu lietpratīgi plānot kādru sagatavošanu un novietojumu darbā. Ne visi skolas beigušie audzēkņi ariet strādāt iegūtajā specialitātē, jo īpaši daļamatniecības skolu absolventi. Nepietiekamu vērību jauniešiem specialitēme vēlti arī attiecīgu ministriju vadītāji, kuru sistēmās viņi varētu veikt nozīmīgu radošu darbu (vietējās rūpniecības, vieglās rūpniecības, tekstilrūpniecības, mežu rūpniecības ministrijās, kā arī ražošanas kooperatīvajās sabiedrībās). Te jānodrīkst visciešākie sakari, lai skolas beigušie ar savu darbu nozīmīgi piedalītos un ieslēgtos dzīvē.

Republikas mākslas augstskolas vāji plāda svarīgo uzdevumu — zinātniski pētnieciskā darba attīstīšanu. Nav mūsu neviena izsmelto sacerēja latviešu mākslas, muzikas un teātra vēstures jautājumos šodienas uzdevumu un problēmu iztirzājumu. Juniņa mēnesi, piemēram, pagāja 80 gadu kopš teātra izrades, ko agrāk bija parasts uzskatīt par latviešu profesionālā teātra sākumu — «Zūpu Bērtula» izrāde 1868. gadā. Vai mēs esam atteikušies no šī uzskata? — vai mums ir citi materiāli un domas šai jautājumā? — tas prasa pētījumus, diskusiju un slēdzienus. Neviens mūs no šī uzdevuma neatbrīvos.

Liels un svarīgs ir tas uzdevumu apjoms, kas jāveic mūsu mākslas mācības iestādēm. Taču mūsu rīcībā ir visas iespējas, lai pildītu šo vēsturiski svarīgo pienākumu — izaudzināt jaunus talantīgus papildinājumus latviešu padomju mākslai. Nemitīgi celt savu profesionālo un galvenokārt idejiski politisko līmeni — pats pirmais uzdevums, kura sekmīga atrisināšana nozīmīgi cels un uzlabos mācību un audzināšanas darbu visās mākslas mācības iestādēs.

Padomju literatūras lektorijs jaunatnei

Latvijas Padomju rakstnieku savienība un Latvijas PSR Pionieru pils. sagaidot Vissavienības Lenina Komunistiskās Jaunatnes savienības 30. gadadienu, sagatavojušas skaistu svētku velti — padomju literatūras lektorijs jaunatnei. Priekšlasījumi sadalīti trijos ciklos — «Krievu padomju literatūra», «Latviešu padomju literatūra» un «Literatūras teorijas jautājumi». Pirmajā priekšlasījumu ciklā jaunatnei iepazīstinās ar krievu padomju literatūras meistariem un viņu darbiem. Paredzēti referāti par šādām tēmām: padomju literatūra cīņā par socialismu; M. Gorkija dzīve un darbi; M. Gorkijs — padomju literatūras pamatu liecējs; padomju romāns (A. Tolstojs, M. Solohovs, A. Fadejevs); V. Maja-

kovskis; padomju dzeja; padomju literatūra un mūsdienu Rietumu literatūra; rakstnieki — Staļina premijas laureāti.

Nākošais cikls sniegs pārskatu par padomju literatūras tautas rakstniekiem A. Upiti un V. Lāci, tautas dzejnieku J. Sudrabkalnu, A. Sakses prozu, latviešu padomju literatūras attīstību, Tēvijas kara tēmu latviešu padomju literatūrā, latviešu padomju literatūru pēckara piegādā.

Trešais cikls apskatīs literatūras teorijas jautājumus. Paredzēti šādi referāti: socialistiskā realisma principi literatūrā; padomju literatūras galvenie attīstības posmi; Marks, Engels, Lenins, Staļins par literatūru.

Lektocijas notiks Pionieru pils skolās.

LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBĀ

2. septembrī komponisti atsāka savas kārtējās jaunrades apspriedes. Pirmajā apspriedē iztirzāja Marģera Zarīņa jaunākās kompozīcijas: 13 dziedziesmas «Latviešu dejas un danči». Autors izmantojis folkloras krātuves materiālus — latviešu tautas deju un rotaļu motīvus un šo materiālu apstrādājis savā oriģinālajā stilā. Šie darbi saista ar svaigām harmonijām, tautisko pamatnoskanu.

ZA TERMINOLOĢIJAS KOMISIJAS AIZRĀDĪJUMS

Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas «Vēstis», sākot ar 5/10. numuru, iespiež ZA terminoloģijas komisijas pieņemtos latvisko terminu projektus. Komisija lūdz dažādo zinātņu nozaru speciālistus, valodniekus, literatūras skolotājus, kā arī visas ieinteresētās iestā-

Pārrunās autoram aizrādīja uz dažām dziesmu izpildījuma grūtībām, kuras mazāk rūdītiem pašdarbības korim būtu pat nepārvaramas. Tāpēc ieteica minēto dziesmu rakstību vienkāršot, mainīt dažus viet neizdevīgo tērštur, atnest balsu divkārošanu u. tml. Visumā Marģera Zarīņa sniegumu apsveica kā vērtīgu un interesantu ieguvumu mūsu visjaunākajā korā literatūrā.

des, organizācijas un personas sistematiski sekot publicējamam terminiem un iesūtīt Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas terminoloģijas komisijai savus varbūtējos iebildumus un priekšlikumus terminoloģijas jautājumos.

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1948. G.

12. SEPTEBRĪ

Nr. 37 (191)

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS PARTIJAS PIRMORGANIZACIJĀ

PAR STĀVOKLI LATVIEŠU PADOMJU LIRIKĀ

3. septembrī notika Latvijas Padomju rakstnieku savienības partijas pirmorganizācijas atklāta sapulce, kas aplokoja pašreizējo stāvokli latviešu padomju lirikā. Referēja Rakstnieku savienības valdes sekretārs K. Krauliņš.

Pēc VK(b)P CK lēmumiem par žurnāliem «Zvezda» un «Leningrad» un biedru A. Zdanova referāta latviešu padomju lirika ievērojami cēlāks kā saturiskā, tā arī mākslinieciskā ziņā. Tā izrāviesies no sīko subjektīvo jūtību dumbbrāja, kļuvusi partejiska, iet kopā ar dzīvi. Aplams izrādījās dažu liriku bažas, ka pievērsšanās aktuālai celtniecības tematikai un partejiskā nostādne varētu mazināt dzejas māksliniecisko vērtību. Gluži otrādi — līdz ar idejisko briedumu nostiprinājies, kļuvusi pilnīgāka arī forma. Visu saucot pilnā mērā apliecina kaut vai tikai šā gada lirikas deva.

Visumā dzejas uzmanības centrā ir piecēģes jautājumi, galvenokārt — kolchozu tematika, kas pēdējā laikā kļuvusi dominējoša, gandrīz izspiežot rūpniecības tēmu. No dzejotiem, kas rakstīti par kolchoziem, pirmajā vietā referents izceļ Jūlija Vanaga dzejoļu ciklu «Kopsaimnieks». Labā mākslinieciskā formā dzejnieks šeit interesanti, īpatnēji parāda kolchozu veidošanos, jaunā sodursim ar vecā paliekām, jaunā uzvaru. Atzīmējamas arī vairākas Jāņa Grota dzejas par kolchozu («Augšanas prieks») un tautu draudzības (Ukraina, Maskava) tēmām. Tautu draudzības tēma augstu pacēlusi Mirzdas Kempes dzeju; ar savām cildenajām jūtām šī tēma vairākiem dzejniekiem lāvuši iespēju sacerēt labāko, ko viņi pēdējos gados devuši. To var attiecināt uz Pāvila Vilpa dzejoļiem par Tadzīkiju. Tematiskā ziņā mūsu dzeja šai gadā paplašinājies vēl ar dzejotiem par svarīgiem starptautiskās dzīves jautājumiem — Spaniju, grieķu brīvības cīņām, indoneziešu cīņā par savu neatkarību, ar dzejotiem, kas vērsti pret jauna kara kūtītājiem u. t. t. Kā autori šeit mināmi Andrejs Balodis, Mirzdas Kempe, Jānis Grots, Anatols Imermanis, Valija Brutāne, Bruno Saulītis, Tālvāldis Brička u. c. Spēcīga saturā un interesanta formā ir Mirzdas Kempes «Balade par geriljero».

No lielākiem dzejas darbiem, kas radīti pēdējā gadā, atzīmējama Valda Luksa poema «Uzbrukums pilsētai N.». Darbs, pēc referenta domām, iznākta vēl pelnīgošāks, ja Lukss tajā būtu parādījis, kā tie paši pionieri kopā ar komjauniešiem strādā augstas ražas posmos. Cecilijas Dineres dzejojumi «Brīves kareivis» — par komjaunieci Frici Gaili — atsevišķās vietās ir daudz siltuma, bet, diemžēl, pietrūkst dziļuma Gailja tēla zīmējumā.

Ar nožūtu referents piemin, ka šā gada dzejas ražā ļoti reti sastopami tādu dzejnieku kā Jāņa Sudrabkalna, Frici Rokepeļa un Aleksandra Čaka vārdi. Šo dzejnieku aktīvāka piedalīšanās dzejā būtu vēl vairāk cēlusi mūsu iriku.

Ar atziņu jāmin, ka presē arvien vairāk parādās jaunu dzejnieku vārdi. Starp tiem mināmi Alfreds Krūklis, Tālvāldis Brička, Vizma Beļševica, Otomars Rikmanis, Bruno Saulītis u. c. Satura un formas ziņā pēdējā laikā viņu dzeja kļuvusi bagātāka, aktuālāka. Tomēr vairumam jauno dzejnieku vēl trūkst savas personības.

Taču, neraugoties uz visiem šiem sasniegumiem, jāsaka, ka latviešu padomju lirikā vēl pārāk daudz vieglās jūsmas, paviršas pieejas mūsu socialistiskās dzīves norisēm. Ar to nav teikts, ka padomju dzejniekam būtu aizliegts jūsmot par mūsu lielo dzīvi — to visu var darīt, bet tikai ne viegli, šabloniski, izteiksmē neinteresanti, kā tas pie nūms bieži vien notiek. Nemsim, piemēram, kolektīvizācijas tēmu. Kolektīvizācija ir vesela revolūcija mūsu lauksaimniecībā un cilvēku apziņā. Bet šis kolektīvizācijas process laukos nenoris tik viegli, kā tas tiek parādīts dažādu dzejnieku darbos. Būriem rodas iespāids, it kā dzejnieks ieradies kolchoza sētā, sēž pie bagātu klāta galda un nēmas jūsmot par gardiem augļiem, smaržīgiem maizes klaipiem, medus podiem, par saimnieka devību, bet aizmrst pajautāt šim saimniekam, kā aizmrst pajautāt šim saimniekam, kādas viņš ticis pie šī bagātīgā gaida, kādas grūtības pārvārtējis, iekams visu to sa-

sniedzis. Mūsu dzeja daudzkārt vēl ir vāja īstības analizē, neprot parādīt tos lielos procesus, kas notiek dzīvē, dziļos dzejas tēlos. Šeit vajadzīga nevis tukša retorika, ne salkana apjūsmošana, bet spēcīgs patoss, kas iejūsmina un spēcina lasītāju. Lūk, piemēram, Alfreda Krūkla dzejoļi «Kūlišu sējēja». Dzejoļis nav no sliktākajiem — apisks dzejoļis par kolchozu tēmu. Ir daži sīki formāli negludumi, bet tas nebūtu galvenais, galvenais ir tas, ka trūkst dziļāka ieskata kolchoza dzīvē. Pastāstīts par kolchozu kviešu lauku, par tvaņošu vasaru, blāzmainu debesi, mašinām un kūlišu sējēju — pastāstīts aprakstīti, bet nekas dziļāk nav atsegt. Pirms VK(b)P CK lēmumiem par literatūras jautājumiem daudzi mūsu dzejnieki dzejoja par puķītēm, sauli, mīlestību, tagad turpreti — par kolchozu druvām, traktoriem, rūpniecām. Tas ir ievērojams solis uz priekšu, bet zināma distance starp dzeju un dzīves īstību tomēr vēl saglabājusies. Trūkst arī skaidras marksistiskās izpratnes par sabiedriskās dzīves norisēm. Tas bieži vien parādās tur, kur dzejnieks sabiedrisku parādību attēlošanai lieto parastās trivialis dabas gleznas, kurām varbūt ir gan ārēja līdzība ar sabiedrisku parādību, bet nav iekšēja sakara ar to (Jāņa Grota, Aleksandra Čaka, Alfreda Krūkla dzejas).

Mūsu lirikas lielā daļā vēl stipri jūtams ezonas gars: ziems dzejnieks jūsmo par malkas vešanu, pavasari — par sēju, vasaru — par sienu plaušu, rudeni — par ražas novākšanu. Tie visi ir svarīgi jautājumi, par tiem jā rakstā, bet nevienam dzejniekam nav tiesības rakstīt par tiem vāji, steigā, tā, ka citos gada laikos šādus dzejoļus nemaz nevar lasīt. Šeit, tāpat kā daudzos citos gadījumos, jāprotestē nevis pret tematiku, bet pret ļoti paviršu autora pieeju šai tematikai, pieeju, kas patiešām degradē šo politiski svarīgo tematiku padarot to apolitisku.

Nebeigumā referents konstatē, ka mūsu lirikas šā gada ražā ir vairāk romantiskā nekā realistiskā elementa, kaut gan vajadzēja būtu gluži otrādi.

Debatēs Jānis Grants dzejotiem pārmetā, ka tie pārāk maz pazīst praktisko dzīvi. Ir taču tiesa, ka daudzi dzejoļi par kolchozu tēmu, traktoriem, kūlišu sējējam, plāvējiem u. t. t. sakrasti, Rīgā pie rakstāmgalda sērot, kad šis dzejnieks kolchozu nemaz nav redzējis. Bet jau Gorkijs teica, ka no pirksta neko nevar izzīst. Ja šie dzejnieki labāk pazītu kolchozu dzīvi, atkristu kā nepareizie salīdzinājumi, tā vieglā jūsmā, par ko runāja referents. Otrs trūkums, kas tāpat ļoti manāms dzejā, ir tas, ka dzejnieki nepietiekami pārzina marksisma-leninisma teoriju. Dzejnieki, bieži vien aizmirst, ka padomju cilvēks pārvēlto arī dabu, tāpēc arī salīdzinājumiem, kas nēmi no dabas, jābūt svaigiem, jauniem.

Mēnhardts Rudzītis atzīmēja, ka dzejoļos par lauku dzīvi dzejnieki reprot parādīt galveno, to, kas ir raksturīgs dzejā nepietiek ar vieglu jūsmošanu, — jā, arāda, kā cilvēki cīnās ar grūtībām, pārvārtējis šķēršļus uzvar. Bet šķēršļu, kas jāpārvārtē, uz laukiem vēl ir daudz. Vispirms te ir šķiru cīņa, ko nekad nedrīkst aizmirst. Ir cīņa pret veciem aizspriedumiem un parazītām — dzejniekam jāparāda, ka kolchozu jau-

dis atbrīvojas no tiem. Ir cīņa par jaunās, modernas agrotehnikas ieviešanu, cīņa par augstām ražām. Tālāk Rudzītis runā par formalisma paliekām mūsu dzejā, kā piemēru minot Andreja Balloza dzejoļi «Kolchoznieka vasara», kur vārpa salīdzinātas ar «resnām runču astēm», min Valda Grēvina dzejoļi «Maskava», kur Majakovskis raksturo tālā kā «lielais smējs».

Jānis Grots kritizē jaunos dzejniekus, atzīmējot, ka tie strādā pavirši, steigā. Runātājs vērsās pret M. Rudzītša poēmu «Dziesmotais ceļš»: FRA skolnieki šai poēmā tikai dzied, bet visiem zināms, ka viņi vispirms taču strādā. Arī Vizma Beļševica asi kritizēja poēmu «Dziesmotais ceļš», kuru izlasot FRA skolnieki bija ļoti vilušies, jo neatrada tajā nekā, kas patiesi atspoguļotu FRA skolnieku dzīvi.

Valdis Lukss, pievienojoties referenta izteiktajiem vērtējumiem, atzina, ka latviešu padomju dzeja pēdējos gados stipri vien augusi. Bet, kaut gan mums ir ļoti daudz dzejoļu par kolchozu tēmu, tomēr mēs vēl vāji agitējam par kolchoziem, tāpēc ka bieži vien rakstām pārāk viegli. Runājot par dzejas valodu, V. Lukss saka, ka tā daudzos gadījumos ir pārāk vienkārša, šabloniska — stipri nodrāzti epiteti, naivi salīdzinājumi. Runājot par politiku un apolitismu, V. Lukss nosodīja maldīgu uzskatu, it kā, lietojot vārdus «padomju vārds», «komunisms», «boļševiku partija», dzejoļis jau kļūtu «politisks». Ar to vien vēl nepietiek — ir dziļi jāizprot padomju iekārta un jāparāda tā lasītājam visā tās daudzveidībā.

V. Varsars saka, ka mūsu dzejā par kolchoziem nav vajadzīgā patosa, tā visumā ir pārāk pelēka un vienkārša. Dzejnieki raksta tikai par izkaptim, kūlišu sējējam, traktoriem, sienu plaužu, bet neredz tādu faktoru, ka, pārējot uz kolchozu sistēmu, laukos pamazām rūd tā lielā atšķirība no pilsētas, kāda bija agrāk, neredz, ka līdz ar kolchozu nodibināšanos laukos notiek vesela kultūras revolūcija, rodas jaunā lauku inteliģence, neredz elektrifikāciju un daudz ko citu. Visi dzejnieki it kā sacenšas, kā labāk aprakstīt traktoru — no tā tad arī rodas ne vien satura, bet arī formas vienkārība.

Ignats Muiznieks konstatē, ka dzejā līdz šim vairāk runāts par lietām, mazāk par cilvēkiem. Tas — vislielākais trūkums. Dzejā vēl parāda, ko mūsu cilvēks izjut strādādams vāji rāda padomju cilvēka ideoloģisko seju, padomju sabiedrisko iekārta.

Vēl runāja P. Sils, A. Talciņš, K. Freinbergs, A. Imermanis, J. Plaudis.

Sapulce pieņēma rezolūciju, kurā atzīst, ka pēc VK(b)P CK lēmumiem «stāvokli» latviešu padomju dzejā noformēti uzlabojies, bet ka tajā vēl ir daudz trūkumu. Svarīgākais no tiem — dzejnieki bieži vien neprot dziļāk attēlot padomju cilvēku, viņa domas un jūtas, bet viegli pārsliid tāp pāri. Sapulce atzīst, ka mūsu dzejā jākļūst partejiskā, izskauzot visas formalisma paliekas, vieglo, neatbildīgo jūsmošanu. Jāpānāk, lai dzejnieki savā darbā radosā pieļietotu marksisma-leninisma mācību. Rezolūcijā dzejnieki apsolās saprindzināt visus spēkus, lai dotu vēl vairāk tādu darbu, kas izteic mūsu varonīgās padomju tautas entuziasmu staļiniskajā celtniecības laikmetā.

Pa mūsu laikraksta materiālu pēdām

«KĀDA VARONĀRBA VĒSTURE»

Sakarā ar «Literatūras un Mākslas» 32. numurā iespiesto korespondenci «Kāda varonārbā vēsture», kas stāsta par vienas padomju lidmašīnas ekipaža varonārbu virs Rīgas vācu okupācijas laikā, Staļina rajona darba lauzu deputātu padomes izpildu komiteja radīja speciālu komisiju ar izpildkomitejas priekšsēdētāja vietnieku b. Lujuņu priekšgalā, lai noskaidrotu korespondencē minētos faktus. Komisijā piedalās arī pulkvedis Kornijenko. Šinis dienas izpildkomitejas prezidijs noklausījis komisijas ziņojumu.

Savā darbā komisija fiksēja sešu aculiecinieku liecības un apskatīja bojā gājušās lidmašīnas atliekas. Noskaidrots, ka varonārbas noticis 1944. gadā,

nakti no 1. uz 2. augustu, kas sakrīt ar oficiālajiem kara laika ziņojumiem. Komisija vienbalsīgi secināja, ka padomju lidmašīnas ekipaža ar iepriekšējo nodomu taranējās vācu kara objektu.

Prezidijs apstiprināja komisijas slēdzienus, kuros mēs lasām, ka «lidmašīnas drupās uzietie un tarana laikā bojā gājušie divi ekipažas locekļi veikusi varonārbu, atkārtotot Gastello varonārbu, un viņi ir cienīgi saņemt attiecīgu pēcnāves apbalvojumu». Prezidijs nolēma griezties pie padomju aviācijas vadības ar lūgumu pēc iespējas ātrāk noskaidrot bojā gājušo personības, lai varētu ierosināt varonīgo padomju lidotāju apbalvošanu.

RĪGAS JAUNCELTNES

V. GRIGORS

— Spriediet pašī: no vecās piekrastes, pēc tam kad no Rīgas padzina fašistiskos barbarus, bija pāri palikušas tikai pilnīgu bedrēs un nedaudz apšuvuma materiālu, kas tikai gadījuma pēc saglabājusies. Visi bija jāceļ no jauna. Nē, to nevar saukt par atjaunošanu. Tā ir jaunbūve.

Sokolova vārdos nav nekā no lokalpatriotisma. Pat pavīrs iepazīšanās ar darbu apmēriem dod priekšstatu par to, ka te cel loti sarežģītu hidrotehnisko ierīci, kurai pie tam ir arhitektoniski pilnīgi nobēgts noformējums. Daugavas piekrastes izbūve valstij izmaksās ap desmit miljonus rubļu. Jau pusotra gada 350—400 strādnieku pūlas šai samērā nelielai darbu iecīrni. Izlietoti daudzi tūkstoši kubikmetru visdažādāko materiālu.

Nezinātājam tas viss var likties pārspilēti; kas gan tur tik sarežģīts šai parastajā sienā, kas paceļas virs ūdens nepilnu 3 metru augstumā? Izrādās — daudz kas.

Celtniecības kreisajā flangā, rajonā, kas pieslēgta vecajam dzelzceļam, arī patlaban vēl var redzēt piekrastes izbūves darbus sākotnējā stadijā. Smagi cīdamī, tūkstoš kilogramu smagie pārdzina zveltņi ledzen upes dibenā masīvu koka pāļus. Ar katru sietu pālis iellen kādus 5 cm dziļāk zemē, un drīz vien tikai pats tā augšgalā redzams virs ūdens. Bet cik garš tāds pālis? Ne vairāk, ne mazāk kā deviņi ar pus metri! No tiem zemē ledzen ap četri metri. Tādi pāļi cits aiz cita ar metru atstarpēm ledzīt gar visu piekrasti. Sāpūs tiem ir vēl otra pāļu rinda, tikai tie metru sāki. Un, beidzot, trešā sāišu un pāļu rinda ar metru un trīsdesmit cm lielām atstarpēm. Pavisam — trīs rindas dziļi ledzītu pāļu, kopā ar trīs tūkstošiem. Tāds ir piekrastes nopamatojums.

Taču pāļi nav vienīgais pamats. Vēl zemāk upes dibenā un pa daļai krastā noguldīts apmēram divdesmit tūkstoš kubikmetru akmeņu un olīvu. Un arī tas vēl nav viss: lai pasargātu upes krastu no izskalojumiem, trīs metru atstatumā no tā upes dibens noklāts ar piecmetrīgām šašnu «matracēm», kas plīst no koku zarēm. Tās noslogotas ar pamatīgiem akmeņiem.

Tikai pēc tam, kad noklātas šašnas, nobērtas akmeņu kārtas un ledzītas trīs rindas pāļu, celtnieki var sākt izbūvēt pašu piekrasti. Turpat kreisajā flangā var redzēt nākamo celtniecības procesa posmu — blakus ledzenamajiem pāļiem cel ievēdņus balststienas betonēšanai. Apakšējā Daugavas vijūn apskaidā balststienas daļa nosaukta par režģi, un tai ir diezgan liels biezums, bet augstums — 65 centimetri virs ūdens. Tālāk, apmēram 2 metru augstumā izbūvēta mazliet šaurāka balststienas daļa, kas augšā beidzas ar grantiņa dzegu, ar tā saukto «kordonu» 30 cm augstumā.

Balststienas cel no dzelzsbetona, kura sastāvā ietilp sevīki augstas kvalitātes cements. Lai šī siena būtu izturīgāka to nostiprina ar speciāliem dzelzs salikniem pie trešās pāļu rindas. No upes redzamā balststienā izlikta ar slīpētu granitu.

Bet arī ar visu to celšanas materiālu apraksts vēl nav izsmelts. Vēl jāpiemin tāds svarīgs objekts kā kanalizācija, kas iekārtota visgarām krastam, ar še plašajām maģistrālēm un spēīgajiem kolektoriem. Krastmalu gredzons parāpeta margas — izrotāts čuguna iējuma. Daudz pūļu un laika prasja vairāk nekā 30.000 kubikmetru lielais pamats uzņēmums, kas nepieciešams, lai nolīdzinātu visu piekrastes sauszemes daļu, kā arī lēlie darbi, kādi veicami vistuvākajā laikā, lai dekoratīvi un arhitektoniski galīgi noformētu un iekārtotu piekrastes apstādījumus. Lūk, ko isumā nozīmē Daugavas piekrastes celtniecība Rīgā! Taisnība biedram Sokolovam — tā ir liela mēroga jaurceltne.

Piekrastes izbūve ilgst jau pusotra gada. Tik plaša vēriena darbam tas ir visai ies laiks. Darba tempus celtnieki ik mēnesi paaugstina. Šeit pielieto arī

modernākās tehniskās metodes. Tā, piemēram, betonēšanas darbi šeit veikti nepartraukti cauru gadu, arī ziemā. Tad celtnieki betona masu karsēja ar tvaiku. Kā dzelzs stieģerjumu balststienas daļā pielietoja caurules, pa kurām no speciāli iekārtotas katlu telpas laida noteiktā spiediena tvaiku. Rezultātā pat visaukstākajās pagājušās ziemas dienās betons sacietēja normālā laikā un bez mazākā kvalitātes zaudējuma.

Paši izvērtā darbu mehānizācija, ieskaitot šaursliežu vagonus ar dizeļu lokomotīvi, savu betona rūpnīcu un daudz citu mehānismu. Protams, visi šie mehānizācijas līdzekļi būtu nedzīvi, ja tos nepārvaldītu cilvēki. Piekrastes izbūvē strādā visdažādāko specialitāšu laudis, ieskaitot pat ūdensinžērus, un lielākā daļa šo lauzu kļuvisi par paraugiem socialistiskajās attieksmēs pret darbu.

Betonētāji Dango un Kolosovskis sarežģītu krasta balststienas darbus nepartraukti veic ap 150 proc. virs normas. Pāļu dzinēji Mainhards, Zujevs un citi, kuru darba tempus noteic mehānisma — zveltņa tehniskās iespējas, sistematiski izpilda savu uzdevumu par 130—140 procentiem. Trīs normas sarežģītājos apšuvumu darbos veic Filipova brigade — Bachmetjevs, Michailovs, Bedrikovs. Vienmēr pilnīgā darba gatavībā atrodas mehānismu parks, ko uztur atslēdznieki Gailītis, Kliševičs, Jeremenko. Priekšstrādnieks Jansons, desmitnieks Mickāns un citi būvdarbu pārziņi prasmīgi un tiešām pašaielīdzīgi vada darbus. Šo cilvēku pūļu rezultātā ik mēnesus jauncelmes atskaitēs parādās tādi plāna izpildes skaitļi kā 115 proc. jūnijā, 110 — jūlijā utt. Lai rīdzinieki, pastaigādāmie pa savu skaisto piekrasti, ar pateicību atceras viņu vārdus...

No Daugavas krasta pāriesim pilsētas centrā uz Brīvības un Gertrudes ielu stūri, kur ne tikai dienām, bet stundām aug sešstāvu daļvejamais nams. Tā būs glūzi laikmetīga, krietiņi nostrādāta eka ar trīsdesmit atsevišķiem trīs un divu istabu dzīvokļiem, kas apgādāti ar visāda veida ērtībām.

Garāmgājēji bieži noraugās uz kalnsnēju mūrnieku, mīkstu tūbas cepuri galvā, kurš mierīgi un lietiski lek ķieģeļi pēc ķieģeļa ēkas fasādes sienā. Viņš ir viens no vecākajiem Rīgas mūrniekiem — Ilarions Aleksejevs. Blakus viņam strādā gandrīz vai visjaunākais šī amata pārstāvis — Zigfrīds Strožs. Un zīmīgi tas, ka pieredzes bagātais meistars, kuram bez viena gada ir jau sešdesmit, un nenaisais amatniecības skolas audzēknis — 17 gadīgais jauneklis neatlaidīgā darba sāncensībā negrib padoties viens otram ne nolikto ķieģeļu skaita ziņā, ne mūrējuma kvalitātē.

Viņu vienmērīgo darbu nodrošina dzelzs stieģerjumu iekārtotājs un betonētājs Ivans Priļepševs. Viņa spēcigo, stalto stāvu var redzēt uz jaunbūves sastatnēm vēl ilgi pēc tam, kad aizgājuši visi pārējie strādnieki. Viņš neaiziet, kamēr iekārto loģailu pārēģumus, bet kuriem mūrnieki nākamajā dienā nevar sākt darbu. Draudzīgā saskaņā un sacensībā pūlas nelielais, bet cieši saliedētais celtnieku kolektīvs. Lai gan gadās nevēlamu materiālu piegādes aizkavējumi (vāji rosās Latvijas PSR Dzīvokļu un civilās celtniecības ministrijas Celtniecības pārvalde), celtnieki stingri nolēmuši uz Oktobra revolūcijas gadadienu dabūt šī sešstāvu nama sienas zem jumta.

Kusā un mutljo jauncelmes darbs daudzajās Rīgas jaunbūvēs. Tālajā Brīvības gatves rajonā top 11 namu, Marijas un Artilērijas ielu stūri sākas jaunas skolas būvdarbi; ostas laudis cel lielus dzīvokļu ēku korpusus Katrindambi un Alūksnes ielā, tiek gatavoti pamati lielajai viesnīcai Aspazijas bulvarī; turpat tuvumā no bijušā pasta nama drupām un pelniem aug Celtniecības tehnikums; Brīvības ielas 80. nama sētā iekārto jaunu ēku Muzikālās komēdijas teatrim. Mūsu skaistā Rīga ar katru gadu kļūst bagātāka un krāšņāka.

Grāmatu dekadas rezultāti Liepājā

Grāmatu dekadas laikā Liepājā visrosīgāk darbojās rūpnīcas «Sarkanais Metalurģis» kolektīvs, kas ieguvis grāmatas par 2.224 rubļiem. «Zivju kombināts» — 1.300, dzelzceļš — 5.000. Nepietiekamu uzmanību dekadai veltīja Tirdzniecības osta. Tosmāre, Liepājus tirdzniecības uzņēmums. Nosodāma triju Liepājas uzņēmumu riecība, kuri atteikušies piedalīties dekādā: korķu fabrika, daudzveida ražošanas arielis un spirta fabrika.

Liepājas grāmatnīca bija noorganizējusi 15 kolportieru apriņķiem un 15 — pilsētā. Kā kolportieri darbojušies arī 50 komjaunieši. Kopumā grāmatnīca pārdevusi grāmatas pilsētā par 87.500 un apriņķī par 55.500 rubļiem.

Dekādā sevišķi rosīgi darbojušies Liepājas komjaunieši un skolnieki. Tā skolēns Ļagins bija noorganizējis grā-

matu galdu Valsts Liepājas latviešu vidusskolā un ar saviem biedriem pārdevis grāmatas par 14.000 rubļiem. Rosīgais skolnieku kolektīvs arī uz priekšu apņēmies izplatīt grāmatas. Muzikālās skolā grāmatas nopirkta par 1.400 rubļiem un Pedagoģiskajā skolā par 3.000. Pilsētā kolportieris Pikelis grāmatu galdā tirgus laukumā pārdevis grāmatas par 5.500 rubļiem.

No pilsētas neatpalika arī apriņķis. Vairāk nekā 3.000 rubļu vērtībā grāmatas nopirkusi darba zemnieki Ezeres, Grobiņas, Nīcas un Rucavas pagastos, pāri par 2.000 — Durbē, Gaviežā, Gramzdā, Medžē, Priekulē, Tāšos, Taldakos, Vērgalē, Vecpīlī. Tāpat kā pilsētā, arī pagastos visrosīgākie grāmatu izplatītāji bija komjaunieši, kuri ar grāmatu saņiem apbraukājuši visas sava pagasta zemnieku sētas. V. S.

STĀSTS PAR SOMIJU

JĀNIS GRANTS

Nesen Latvijas valsts izdevniecība laidusi klajā latviešu tulkojumā savdabīgu un saistošu grāmatu, Elmara Grīna stāstu «Vējš no dienvidiem», kam ar PSRS Ministru Padomes lēmumu pagājušajā gadā piešķirta Staļina pirmās pakāpes premija. Ar ko rakstnieka daiļdarbs ieguvis tik augstu atzīni un tik plašu sabiedrības atsaucību?

Elmars Grīns stāsta par kapitalistisko Somiju, konkrēti — par somu zemnieku sociālajām attiecībām, par somu lauku lielsaimnieku naidīgo nostāju pret Padomju Savienību un to, ka Padomju Armijas uzvara pār fašistisko Vāciju un tās satelītiem atsedz īsto patiesību plašākām somu tautas masām.

Stāsts sarakstīts ar tādu māksliniecisko prasmi, ar tādu idejisku izcilību, ka tas dos latviešu lasītājiem ne tikai gaišu ieskatu zemnieku dzīvē pirmkārt Somijā, bet izsauks atmiņā arī mūsu pašu pagātni, kad lauku valdīja un visu noteica budži.

Pēc Oktobra revolūcijas uzvaras Krievijā padomju valdība dāvāja Somijai valstisku neatkarību, deva somu tautai iespēju pašai noteikt un veidot savu likteni. Bet tas nebija par prāmt Somijas nacionālajai buržuāzijai. Ar vācu imperialistu militāro atbalstu Somijā uzvarēja reakcija, kas nežēlīgi izrēķināja ar darba laudim, noslicinot asinis revolūciju. Pēc tam vairāk nekā divdesmit gadu zemā bija noslēpā katras brīvas domas izpausme, bet pati buržuāzija, Rietumeiropas imperialistu ietekmēta, un kuldīta, kurināja tautā neapvaldītu sovīnismu, izplatīja melus par Padomju Savienību un potēja aki naidu pret krievu tautu, murgoja par Lielsoļņu.

Šī vilnis politika un melīgā agitācija, kas kalpoja Somijas nacionālās buržuāzijas un tās samnieku — Rietumeiropas kapitalistu agresīvajam interesēm, nevarēja neietekmēt somu tautu, viņas domāšanu. To pārliecināti parādījis Elmars Grīns sava stāsta galvenajā varonī, laukstrādnieka Einari Pitkeniemi personā.

Einari var pielīdzināt darbā nodzītam zirgam. Viņam pieder vienīgi pagalam sastrādātas rokas, kas 27 gadus kalpojušas herram Kurkimeki, lielsaimniekam, kam pieder 470 ha lieli tīrumi. Einari domā vienīgi par to, kā iegūt gabaliņu zemes, viņš ir savam saimniekam paklausīgs un padevīgs, un nekad nestrofojas par savu neapskauzamo likteni, pārliecināts, ka tā tam jābūt. Ne prātā viņam neienāk tas, ka tam un viņam līdzīgiem cilvēkiem dzīve jāpanāk cīņā pret herra Kurkimeki šķiru Guži otrādi. Kad pēc 25 gadu vergošanas saimnieks atļauj Einari uz klints saugura uzcelt dažus metrus lielu būdīņu, kuras priekšā, sanesot zemes, var iekopt pāris sakņu dobes, viņš visādā nopūlas, lai saprecinātu jaunāko brāli Vilho ar bagātā Kurkimeki metu. Šī radniecība, prāto Einari, atvieglo tu ar viņa dzīvi. Tikai tik tālu sniedzis šī izkalpinātā somu laukstrādnieka domas par sava sociālā stāvokļa uzlabošanu. Un kad šī vilnība (bez vilnības nenodzīvosi šajā pasaulē, domā Einari) nēzodas, viņš nevar Vilho saprast un nosaut to par muļķi.

Einari Pitkeniemi tēls, tik tipiski vispārināts, ka ar to rakstnieks parādījis tūkstošiem līdzīgu laukstrādnieku likteni pirmkārt Somijā.

To pašu var teikt par pārējo stāsta personāžu. Patiesībā Grīna stāstā «Vējš no dienvidiem» darbojas tikai daži galvenie varoņi, taču tie zīmēti tik raksturīgi, ka atsedz veseļu sociālu noslāņojumu tieksmes, domas un raksturu.

Pretstāsts Einari ir viņa jaunākais brālis Vilho, kas strādā pie pienotavas īpašnieka Pohjanpē. Vilho ir daudz laisjais, viņš interesējas par sabiedriski politiskiem jautājumiem, viņam vairāk saskares ar rūpnīcas strādniekiem. Tāpēc Vilho visu sev apkārt notiekošo vēro ar aozinīgā strādnieka skatu. Par spīti zemē valdošajai reakcijai, tādiem kā Vilho grūti patiesību noslēpt. Savas šķiras taisnību un tiesības apzinošais Vilho ir garantija somu tautai, ka tā izies uz gaišāka ceļa.

Tajā pašā laikā rakstnieks rāda, cik grūti Vilho un viņa domu biedriem cīnīties pret tiem melu plūdiem, ko tādi sovīnisti un naida kurinātāji kā pienotavas īpašnieka dēls Eljass gadiem ilgi

potējuši tautā pret krieviem un bolševikiem.

Vēl Vilho jāsamiernās ar to, ka Einari tic tādiem kā Eljass, ka vecākais brālis neredz nekādas izejas no savas nabadzības. Un vajadzēja nākt Somijas dzīvē notikumiem, kas pamazām, bet neatvairāmi pagrieza Einari domas citā virzienā.

Tas bija 1941. gadā, kad valdošā Mannerheimu un Tanneru kliķe atdeva Somiju Hitleram un otrreiz iegruđa somu tautu karā pret Padomju Savienību. Taču Einari iesīkstējušie uzskati nav tik viegli iekustināmi. Vēl viņš notic visam, ko par viņu pret krieviem diendienā māj Eljass, šī somu reakcionārais nacionālists, kura domāgoģiskā agitācija un nekrietnie meli tik ļoti atgādina mūsu tautas nodevēju — latviešu buržuāzisko nacionalistu panēmumu un riecību vācu okupācijas laikā.

Bet tālāko notikumu attīstība ir tik strauja un fakti tik nepielūdzami, ka Einari aizspriedumu sienā sāk rasties plaisa. Viņš vienu otru reizi sāk apšaubīt pienotavas īpašnieka dēla Eljasa nekrietnos izdomājumus. Kad Vilho mobilizē uz fronti pasūt bez vēsts, Eljass stāsta par spīdzināšanām, ko krievi pielietojo pret somu karavīriem. Bet Einari senem no jaunākā brāļa vēstulī, ka viņš padevies gūcā, ka ar viņu apietas labi un novēl Einari laimīgi sagaidīt kara beigās. Tātad Eljass ir melojis, un šis atklājums spiež Einari pienotavas īpašnieka Pohjanpē dēlam vairs akli neticēt.

Tāpat laukstrādnieka Einari Pitkeniemi acīm grūti noslēpt to, ka visi šie kurkimeki un uzņēmēji ar saviem dēliem slapstās pa aizmuguri, arvien vairāk ledzivadāmie uz tautas nelaimē un posta rēķina. Strādnieku ekspluatācija pastiprinās, jo karā nemiģīgi prasa svaigu lielgabalu gaļu. Plēnāk arī Einari kārta. Frontē viņš pats saviem acīm sāk pārliecināties, ka viss tas, kas stāstīts par krieviem, par somu it kā iespējamo uzvaru, ir bijuši meli. Einari pats uz savas muguras izbūda padomju ieroču spēku, un viņš sāk izāstīt visi vairākie ieskatī par šo karu, kurā tautu noziedzīgi iegruđusi Somijas valdītāji.

Galīgi viņa agrākos ieskatus par krieviem sagrauj tas, kad krievu gūstekni, pēc pamiera sarunām atgriezdamies uz dzimteni, atdod izbadinātajiem somu dezertieriem, starp kuriem atrodas arī Einari, savu maizi. Atcerēdamies, kā somi apgājās ar sagūstītajiem Padomju Armijas karavīriem, Einari izbrīnā iesaucas: «Skat, kādi laudis bija pasaulē, par kuriem mēs nekā nezinājām! Bet viņi taču visu laiku dzīvoja kaimiņos, pavisam kaimiņos!»

Padomju Armijas ieroču varenība, kas Somijā kā fašistiskās Vācijas satelītu pirmo izveda no ierindas, deva iespēju somu progresīvajiem spēkiem vadīt tautu pa demokrātijas un nāciju sadraudzības ceļu. Plašās tautas masas uzvināja patiesību par Padomju Savienību, par viņas laudim, ko gadu desmitiem bija slēpusi Somijā valdošā šķira.

Einari no kara atgriezās pavisam cits cilvēks. Viņš pirmo reizi saprotas ar savu brāli Vilho, kas pirms kara viņam bez panākumiem pūlējās avērt acis uz Somijas zemnieku dzīvi, parādīt Einari īsto ceļu.

Einari apjaušis savu spēku, negrib viņš būt par sava bijušā saimnieka Kurkimeki padevīgu kalpu. Un kad somu lielsaimnieks jūt, ka viņam 470 ha lielo zemi vairs nepaturēt, un pieslo 15 ha no saviem laukiem Einari (līdzīgi rīkojās mūsu budži, kad Latvijas laukos notika padomju agrārā reforma), viņš atbild: «Es nats to panēmuš, kad būš vajadzīgs».

Zīmīgums vārdiem Elmars Grīns nobēdz savu stāstu «Vējš no dienvidiem»: «Nekas, protams, tāds nav noticis, lai jau pārāk trakulīgi deļotu aiz priekša, bet mazliet liksnāk tomēr kļūvis dzīvot virs zemes.»

Somijā vēl visa vara pieder ekspluatatoru šķirai, un pēdējie notikumi liecina, ka valdošā buržuāzija nav neko daudz mācījusies no savas vakardienas kļūmīgās, prettautiskās politikas, kas somu tautai prasja tik daudz upuru un nodarīja tik daudz posta. Vēl tai šķirai, no kuras nāk Vilho un Einari, un visiem Somijas demokrātijas spēkiem būs jācīnās ne viena vien cīņā, lai atmaskotu un satriektu reakcionāru nodomus un nodrošinātu somu tautai laimīgu nākotni.

• Elmars Grīns. «Vējš no dienvidiem» stāsts. Tulkojis Kārlis Valdmanis. Latvijas valsts izdevniecība Rīgā, 1948.

REPUBLIKA

Galvaspilsētas teatru vadošie darbinieki pēc Latvijas LKJS CK un Rīgas pilsētas komitejas aicinājuma tikās ar komjaunatnes un jaunatnes aktīvu. Dailes teatra mākslinieciskais vadītājs Staļina premijās laureats, PSRS tautas mākslinieks Ed. Smilģis. Operas un baleta teatra direktors J. Meija un Jaunatnes teatra mākslinieciskais vadītājs LPSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks B. Praudņis aicināja komjaunatnes aktīvu organizēt jaunatni teatra kolektīvai apmeklēšanai un piedalīties lugu iztirzājumos, sniedzot konkrētus priekšlikumus repertuāra sastādīšanai.

Debatēs 22. pamatskolas, Valsts universitātes, Mākslas akadēmijas un citu mācības iestāžu komjauniešu pārstāvji izteica vēlēšanos, lai mūsu teatru tautu celtu svarīgākās jaunatnes dzīves temas, radītu spilgtus komjauniešu apopu tēlus un lai uzlabotu teatru še-

fibas darbu par mākslinieciskās psdarbības kolektīviem. Sanāksmī noslēdza skatuves mākslinieku koncerts.

LVU 10. septembrī notika tautas rakstniekam Rainim veltīta sanāksme. Mācības spēki un studenti noklausījās doc. K. Krauliņa referātu «Galvenie posmi J. Raina mākslinieciskajā attīstībā». Sanāksmes nobēģumā LPSR Dailes teatra aktieri izpildīja fragmentus no J. Raina lugas «Uguns un nakts». LVU zinātniskajā bibliotēkā atklāta Raina grāmatu izstāde. Izstādē eksponēti daudzi Raina darbu pirmizdevumi, Raina raksti «Dienas Lapā», «Mājas Viesi» u. c.

LPSR Revolūcijas muzejā iekārtota A. A. Zdanova piemīnai veltīta foto iz-

stāde, kas atspoguļo kvēlā bolševiku partijas darbinieka dzīvi un darbu. Izstādē redzams dokuments par Lieldra Zdanova reģistrāciju Rīgas pilsētas darba lauzu deputatu padomes vēlēšanās.

Apgabala Virsnieku namā 9. septembrī notika L. N. Tolstoja 120. dzimšanas dienas atcerai veltīts literāri māksliniecisks vakars. Doc. Rumjanovs referēja par temu «L. N. Tolstojs — lielais krievu rakstnieks». Pēc referāta sekoja koncerts.

Valsts bibliotēkas lasītavā atklāta L. N. Tolstoja grāmatu izstāde. Tur eksponētas apm. 200 grāmatas latviešu, krievu un citu Padomju Savienības tautu valodās. Izstādē eksponētas arī grāmatas par L. N. Tolstoju.

LEVS TOLSTOJS

Sakarā ar 120. dzimšanas dienu

Pirms 120 gadiem — 1828. gada 9. septembrī — Jasnaja Poljanā piedzima Levs Nikolajevičs Tolstojs — lielais krievu rakstnieks patriots.

Tolstoja vārds — vispopulārākais rakstnieka vārds pasaules literatūrā, tas dārgs katrā padomju cilvēka sirdij.

V. I. Lēpins sarunā ar Gorkiju par Levu Tolstoju sacīja:

— Kāds milzenis, vai ne? Kāds spēka vīrs! Lūk, mans mīļais, tas ir mākslinieks... Un vai zināt, kas vēl ir pārsteidzoši? Pirms šī grafa mūsu literatūrā nebija īsta zemnieka... Ko Eiropā var nostādīt viņam blakus?

Pats sev atbildēja:

— Nevienu.

Biedrs Staļins minēja Tolstoja vārdu blakus daudziem citiem vārdiem, kas ir krievu tautas slava un lepnums.

Leva Tolstoja kā mākslinieka un domātāja uzskati izveidojās laikā pēc 1861. un līdz 1905. gadam. Savos ģenialajos darbos viņš patiesīgi atspoguļoja veco, pirmsrevolūcijas Krieviju. L. Tolstojs, kā norādīja V. I. Lēpins, «savos darbos pratis ierosināt tik daudz lielu jaūtājumu, pratis pacelties līdz tādām mākslas spēka līmenim, ka viņa darbi ienāca vienā no pirmajām vietām pasaules dailliteratūrā. Revolūcijas sagatavošanas laikmets vienā no dzimtbūšanas apspiestajām valstīm, pateicoties Tolstoja ģenialajam apgaismojumam, kļuva solis uz priekšu visas cilvēces mākslas attīstībā.» Lēpina rakstos atrodama lielā rakstnieka daļradē dzīvē analīze, kas atklāj viņa talanta lielumu un spēku.

Pēc izcelšanās Tolstojs piederēja augstākajai muižniecībai, bet viņš sarāva saites ar savu šķiru «ar visiem ierastajiem šīs vides uzskatiem un savos pēdējos darbos ar kaislu kritiku vērsās pret visu sava laika valsts, baznīcas, sabiedrisko, ekonomisko iekārtu, kas pamatojās uz masu verdzināšanu, uz tās nabadzību, uz zemnieku un vispār sīksaimnieku izpostīšanu, uz varmācību un liekulību, ar ko visa viņa laika dzīve bija caurcaurim piesūkusies.» — kā rakstīja Lēpins 1910. gadā.

Tolstoja daļrade ir ļoti pretrunīga. Viņa darbos izteikts dedzīgs un vistiešākais protests pret apspiestību un varmācību, pret caru, muižniekiem un kapitalistiem, ir atrodama graujoša buržuaziskā birokrātiskā režīma kritika, tajos izsmieta tiesa, baznīca. No otras puses, Tolstojs ieteic maldinošas un nevarīgas receptes — aktīvas cīņas vietā ar ļaunumu aicina uz evaņģēlisku padevību, nepretošanos un novēršanos no politikas. Viņš meklēja atbildi tikumības «mūžīgajās patiesībās», griešas tie maldīgiem kristianisma, budisma, konfucianisma avotiem, novēršas no zinātniskā socialisma un tās atbrīvošanas cīņas, kuru veica proletariāts.

Lēpins norādīja, ka Tolstojs ir smieklīgs kā pravietis, kas atklājis jaunus cilvēces glābšanas līdzekļus, bet viņš ir liels, kad viņš pauž tās idejas un noskaņojumus, kādi bija radušies krievu zemniecisbas miljonu saimē laikā, kad Krievijā tuvojās buržuaziskā revolūcija. Tolstojs spēja lieliski atspoguļot plašu daudzu miljonu zemniecisbas masu noskaņojumu, attēlot viņu stāvokli, izteikt viņu stichiskās protesta un sašutuma jūtas. Lēpins nosauca Tolstoju par krievu revolūcijas spoguļi tieši tāpēc, ka viņš «savos

darbos — gan kā mākslinieks, gan kā domātājs un sludinātājs — apbrīnojami reljefi iemiesoja visas pirmās Krievijas revolūcijas vēsturiskās īpatnības, tās spēku un tās vājumu». Proletariskās revolūcijas vadonis augstu vērtēja kritisko elementu Tolstoja daļradē un redzēja viņa kritikas savdabīgumu un tās vēsturisko nozīmību tai apstākļi, ka tā ar tādu spēku, kas piemīt tikai ģenialiem māksliniekiem, atspoguļoja lūzumu vispārīgā Krievijas tautas masu uzskatos. Tolstoja darbos, pēc Lēpina vērtējuma, atspoguļojās «lielā tautas jūra, kas sabangojusies līdz pašiem dziļumiem, ar visām savām vājajām un stiprajām pusēm.»

Tā laika Rietumu literatūra nepazīna tādu tik lielu rakstnieku kā Levs Tolstojs, kas būtu cieši saistīts ar tautas masām. Eiropas un Amerikas buržuazisko rakstnieku daļradē negatīvi ietekmēja buržuaziskās kulturas pagrimuma process, tās atrautība no tautas, novirzīšanās no realisma. Tolstojs, neraugoties uz visām pretrunām savā pasaules uzskatā, bija stingri pārliecināts, ka māksla tikai tad iegūst spēku, kad tā kalpo tautas interesēm un ir pieejama masām. Tolstojs maldījās, novirzoties no revolucionārā demokrātu — Beļinska un Černiševska — ceļa, bet, būdams liels realists, viņš savā daļradē prata atspoguļot pasaulvēsturiskās nozīmības notikumus — krievu revolūcijas nobriedumu. Lēpins tieši norādīja: «Viņa kā mākslinieka vispasaules nozīmība, viņa kā domātāja un sludinātāja vispasaules popularitāte, kā viens, tā otrs atspoguļo katrs savā ziņā Krievijas revolūcijas vispasaules nozīmi.» Tolstoja ģenījs iezīmēja 19. gs. realisma attīstības augstākos sasniegumus.

Pasaules literatūra nepazīst otru tādu rakstnieku. kurš tik patiesīgi un spēcīgi mēcētu attēlot cilvēka dzīvi, tikko jaušamus psiholoģiskus procesus.

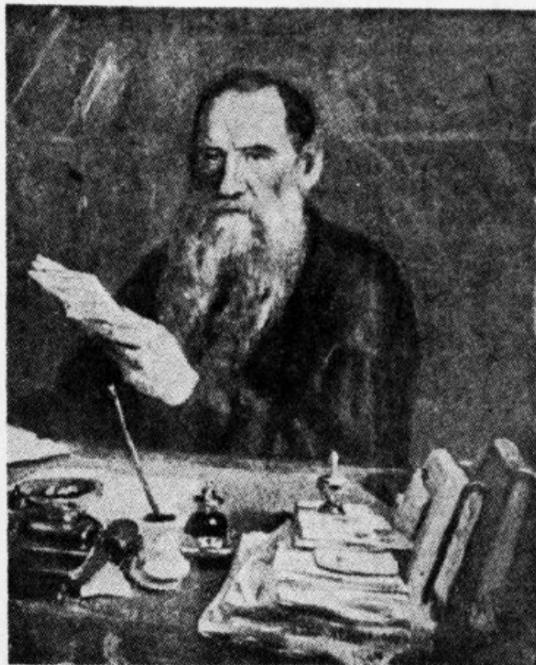
Būdams tautisks rakstnieks šī vārda vistiešākajā nozīmē, Tolstojs savos darbos ar milzīgu spēku iemiesoja krievu tautas raksturīgās īpašības: skaidro, plašo prātu, cieto gribu un raksturu, lielo darba mīlestību, neizsīkstošo enerģiju, meklēšanu pēc laimes un brīvības zemes vīrs. Šīs idejas caurstrāvo viņa ģenialos darbus un pirmā kārtā «Karu un mieru», «Annu Kareņinu», «Augšamcelšanos», tautas stāstus.

«Mans iemīļotākais priekšmets — tā ir krievu tauta, īstā zemnieciskā krievu tauta», — tā rakstīja Tolstojs.

Mīlestību uz krievu tautu viņš saglabāja līdz savas dzīves beigām. Viņam bija saprotama krievu zemnieka psiholoģija, viņa dzīves veids un slēptākās domas. Viņu saūsmīnāja krievu cilvēka pacietība, neatlaidība un izturība darbā, tieksšanās pēc patiesības, virišķība briesmās.

Lielais rakstnieks ar sašutumu izturējās pret tiem autoriem, kuri kropļoja krievu tautas vēsturi, mazināja tās cildenās īpašības un vēsturiskos nopelnus. Piezīmju grāmatiņā 1870. gada 4. aprīlī viņš rakstīja:

«Lasu Solovjova «Vēsturi». Pēc šīs vēstures iznāk, ka pirms Pētera Krievijā viss bija nejdzīgs: cietsirdība,

laupīšanas, valdīšana, rupjības, muļķības, neprasme kaut ko izdarīt...»

Bet, lasot par to, kā ļaupija, valdīja, karoja, postīja, negribot rodas jautājums: ko ļaupija un postīja? Bet no šī jautājuma izriet otrs: kas ražoja to, ko postīja? Kas un kā baroja ar maizi visu šo tautu? Kas darināja audumus, vadmalu, apģērbus, dārgakmeņus, kuros greznojās cari un bajari? Kas medīja melnās lapsas un necurs, ar kuru ādām apdāvināja sūtņus, kas meklēja zeltu un dzelzi, kas audzināja zirgus, vērsus, aunos, kas cēla mājas, pilis, baznīcas, kas pārvadāja preces?... Tauta dzīvo.

Novērojumi, ko viņš ieguva, piedaloties Sevastopoles aizstāvēšanā, uzskatāmi pārliecināja viņu, ka Krievijas lieluma un varenības pamats ir darba tauta, nevis valdošās šķiras.

Viņu saūsmīnāja Sevastopoles aizstāvju varonība un virišķība. Stāsts «Sevastopole decembrī» ir īsta himna varonīgajam krievu zaldatam, kurš pieticīgi, bez jebkādas dīžošanās, karsti mīl savu dzimteni un gatavs atdot par to savu dzīvību. «Galvenā patīkamā pārliecība... — rakstīja Tolstojs, — tā ir pārliecība, ka nav iespējams... satricināt krievu tautas spēku, lai kur tas arī būtu...»

Romans «Karš un miers» krievu literatūras vēsturē leņem izcilu vietu. 1812. gada laikmetam L. N. Tolstojs pievērsās pēc cariskās Krievijas sakāves Krimas kampaņā un par savu mērķi uzskatīja parādīt krievu tautas tikumiskos spēkus. Šai romanā rakstnieks attēlo krievu tautas spēku un varenību un tai pašā laikā atmasko augstākās aristokrātijas aprindu pārstāvjus, izlēcejus un karjeristus. Tajā atsegti tā laika augstāko aprindu tukšums, izvirtība un aprobežotība, parādīti muižnieki, kuri asiņainajos kaujas

laukos vadās no personīgā labuma un upurē tautas intereses; attēlotas visādas nelaimas, kas radušās priekšnieku nesaderības un sīkumainās godkāres dēļ, kā arī tāpēc, ka vadība nebija stingras rokas.

Romana īstais varonis ir tauta. Šī sava darba uzmetumā Tolstojs rakstīja: «Es centos rakstīt tautas vēsturi». Un tālāk: «Lai darbs būtu labs, tajā jāmil galvenā, vadošā doma. Tā «Karš un miera» es milēju tautas domu pēc divpadsmitā gada kara.»

Tolstojs parādīja, ka 1812. gada karš Krievijai bija tautas, atbrīvošanas karš.

Tautas doma caurstrāvo visu šo Tolstoja lielo darbu. Tajā viņš attēloja iedzīvotāju patriotisko sajūsmu, iedzīvotāju, kuri, tuvojoties frančiem, no Smolenskas līdz Maskavai aizgāja zemes iekšienē, ko bija iespējams iznīcināt.

Un Kutuzovs Tolstojam ir dārgs tāpēc, ka viņš ir krievu cilvēks un tautas kara vadonis. Kutuzova ģenialitāte ir tajā apstākļi, ka viņš visā pilnībā prot izprast tautas intereses, tautas jūtas, salieties ar tautas cenšanos pretoties ieaidniekam.

Taču Kutuzova attēlojumā parādās arī Tolstoja uzskatu vājās puses — lielo krievu karavadoni viņš apveltījis ar vājas pretestības cilvēka īpašībām, mazinājis viņa iniciatīvas un gribas spēka nozīmi. Kutuzovu viņš attēloja nevis kā lielu stratu, bet kā cilvēku bez iniciatīvas, kas uzskata, ka karā viss notiek pats no sevis, ka visi vēsturiskie notikumi nosacīti no augšas. Tas ir fatalisms, kas svešs zinātniskai izpratnei par personības lomu vēsturē. Tāds Kutuzova raksturojums runā pretī īstenībai, kropļo ģenialā krievu karavadoņa tēlu, kurš — kā to dzīli novērtējis biedrs Staļins — «ar labi sagatavotu pretuzbrukumu iznīcināja Napoleonu un viņa armiju.»

Vēl spēcīgāk fatalisms iemiesots Platona Karatajeva tēlā. Šai tēlā atspoguļojas patriarhālā un nospiestā zemnieka īpašības, bet Tolstojs idealizē šīs īpašības, tiksmīnās ar tām un cenšas parādīt tās kā nacionālu raksturu. Platona Karatajeva tēlā visuzskatāmāk izpaužas Tolstoja ideoloģijas reakcionārās puses. Platons Karatajevs — pasivitātes, padevības un nepretošanās launamam iemiesojums. Viņam nav nekādas daļas par apkārtni, viņš vienādi uzņem kā ļauno, tā labo, atdod sevi dieva rokās un atsakās no jautājumu prātīgas izlemšanas, uzskatot, ka viss notiek ar dieva ziņu.

Un tomēr šai darbā lielais rakstnieks parādīja krievu tautas varonīgo rak-

sturu, kas spīgti izpauzās 1812. gada Tēvijas karā. Tolstojs parādīja, ka krievu zemnieki nepadevās ieaidniekam, bet sacēlās uz svēto karu pret Napoleonu un ieguva uzvaru. Partizanu karu Tolstojs dēvēja par tautas nūju, kura, nejaudāda nevienam un nešķirodama nevienam, tik ilgi dauzīja frančus, kamēr izdzina tos no Krievijas.

Tolstojs ir liels savā vecās pasaules, varmācību un verdzības pasaules kritiķis. Eksploataciju, privatīpašumu uz zemi, bezdarbību viņš pasludināja par zemisku noziegumu. Viņš norādīja, ka kapitalistu un muižnieku šķirai mūsu tautas acīs nebija attaisnojuma un tā turējās tikai ar apspiestību, viltību un izveicību.

Tolstoja darbi — tie ir spīgti dokumenti, kas atmasko carisko Krieviju, visas vājis, ar kādām tā slimoja. «Viņa lūpām, — rakstīja Lēpins 1910. gadā, — runāja visa tā krievu tautas daudzmiljonu lielā masa, kura jau u ienist mūsdienu dzīves saimniekus, bet kura vēl nav izaugusi līdz apzinīgai, konsekventai, līdz galam ejošai, nesamierināmai cīņai pret tiem.»

Levs Tolstojs norāva «visas un visādas maskas» ne tikai savas tautas apspiedējiem, viņš ar varenu spēku vērsās pret Rietumeiropas un Amerikas buržuazijas liekulību, viltu un zvērisko alkātību.

Kad kāda amerikāņu aģentūra griezās pie lielā rakstnieka ar lūgumu palīdzēt buru pārstāvjiem «nodrošināties ar Amerikas labajiem pakalpojumiem», L. N. Tolstojs telegrafēja: «Amerikas labie pakalpojumi var pastāvēt tikai no kara draudiem, un tāpēc nožēloju, ka nevaru izpildīt jūsu vēlēšanos.»

Vēcijā, cariskajā Krievijā Levu Tolstoju vajāja, sinode nolādēja viņu, rakstnieka darbus aizliedza. Sakarā ar L. N. Tolstoju nāvi 1910. gadā, V. I. Lēpins rakstīja: «Tolstojs mākslinieks pazīstams niecīgam mazākumam pat Krievijā. Lai viņa slavenos darbus patiesi padarītu pieejamus visiem, vajadzīga cīņa un cīņa pret tādu sabiedrisko iekārtu, kura nolēma tumšībai, novārtam, katargai un nabadzībai miljonus un desmitus miljonus cilvēku, vajadzīgs socialistiskais apvērsums.»

Tiešām, tikai pēc Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas uzvaras Tolstoja kā mākslinieka ģenialie darbi kļuva pieejami miljoniem. Leva Nikolajeviča Tolstoja vārds izpelnījies mīlestību un dziļu cieņību visās PSRS tautās.

Padomju varas gados lielā rakstnieka darbi iespiesti 27,5 miljoni eksemplāros 59 Padomju Savienības tautu valodās. Tolstoja patiesā popularitāte kļuva iespējama tikai pēc tam, kad mūsu tauta Lēpina-Staļina partijas vadībā uzcēla brīvu, laimīgu dzīvi.

Tolstojs mums dārgs kā ģenialis mākslinieks, kas attēlojis lieliskas krievu dzīves ainas, kas devis pirmšķirīgus pasaules literatūras darbus, kuros atspoguļots krievu tautas lielums un talants.

F. Golovenčenko

MĀKSLINIEKU JAUNĀ MAIŅA

A. EDGARS

teiktās īpašības — gribas spēks, uzņēmība, idejiskā pārliecība iedevs ticību, kas šādi, kaujnieciskā iekdienā parādītie cilvēki veiksmīgi un veiksmīgi varonārus. Redzam, ka mākslinieki ir centies nevis saglabāt fizioloģisko līdzību, bet gan izteikt cilvēka sarežģītākā psiholoģiskā stāvokļa dramatisko momentu.

Prēdelim vēl daudz ko strādāt, padziļinot centrālo Oskalna tēlu, panākot detaļu zīmējumu un krāsu attiecībās vēl lielāku pamatdomas apstiprinājumu.

So pašu darbnīcu beidza G. Hermanovskis, kas diplomdarbā «Zvejnieku artelis», atraisījies no sava rokkrasta nosacītā manierisma un tipažu «ārējā zīmējuma» schematicisma, nostājās uz socialistikajam realismam raksturīgās satura «atklāšanas» metodes, applicināja savu spēju augt par meistarīgu padomju gleznotāju.

Stājglezniecības darbnīcas (vadītāji LPSR nopelniem bagātē mākslas darbinieki prof. G. Eliass un prof. J. Liepiņš) devušas lielāko diplomandu skaitu. Vispirms šeit jāmin E. Krintes «Karoģa darinātājas» (prof. Eliasa darbnīca). Gleznā autore aizstāv mākslas partejiskuma un tautiskuma principus. Sarkanais karogs ir tema, kas prasa ilglaičīgu, metodiski nosvērtu darbu. Krintes glezna šini ziņā uzskatāma par paraugu. Tā saista uzmanību ar savu nopietnību, tajā jūt neatlaidīgu, sistematisku darbu. Patīkami, ka figurās, kas izvietotas ap sarkano karogu, mēs jūtam dzīvus cilvēkus, kuri izteic savu mīlu pret karogu, kas padomju tautu vadījis un vada no uzvaras uz uzvaru. Mākslinieces iecerēto domu pastiprina sarkano un zaļo krāsu laukumu harmonija. Taču par Krintes darbu sakāms arī dažas kritiskas piezīmes. Kompozīcijas dalīšanās uz pusēm un ar mugurpusi pret skatītāju

vērstā figura neprecizē cilvēku psiholoģiskās attiecības. Zināmā mērā retrospektīva ir sānos stāvošā figura.

N. Petraškeviča diplomdarbs «Zvejnieku artelis» (prof. Liepiņa darbnīca) vēlētis neatlaidīgi un nenogurstoši darba cilvēka cīņai par pēckara piegādi. Šis darbs neapšaubāmi pieder apdāvinātā mākslinieka otai, ko agrāk pazinām tikai kā ainavistu. Tikama vispārējā toņa izturēība un atsevišķu detaļu «izveidojums». Bet šini darbā atsevišķu figuru gleznieciskā konkretizācija vēl līdz galam neatsēd saturu — zvejnieku lielo darba iedvesmu. Palikšana vispārīnāto darbu ietvaros nepārsniedz vienkāršās darba dienas noskaņu un pilnam neparāda iekšējo psiholoģisko būtību.

Jau pirms diplomdarbu aizstāvēšanas daudz pārrunu radīja J. Alsberga lielais triptichs «Peldēšanas saciksts». Valdzināja enerģija, ar kādu mākslinieks risināja savu tematu. Šini gleznieciski enerģiskajā darbā, spriegtajās figurās, apgaismojotās krāsos laukumos jūt gleznotāja dotības. Līdz ar to automātiski jāpārmet, ka viņš nav piegriezis vajadzīgo vērību fizikulturišu iekšējās pasaules notēlojumam. Arī gleznieciski kompozīcija nav novesta līdz galam.

Plašāku šodienas elpu, modinot prieku par darba daudzveidīgu daili, dves kompozicionāli labi saliedētā Romanes glezna «Pavasara darbi dārzniecībā». Zināms uztveres svaigums cilvēka atliekmē pret darbu piemīt Alsbergas audeklam «Dzelzceļa būve», bet, diemžēl, neizstrādātās zīmējums ierobežots darba emocionālītati. Gribas pieņemt gleznieciski mazāk izcilu, taču acij tikamu darbu, kas ar lirisku siltumu skāris latviešu glezniecībā vēl nerisinātu tematu. Tas ir Melnāres «Pa-

darbības koncerts», kur ar samērā nelielu profesionālo māku autore izmantojusi visas savas izteiksmes iespējas. Grasmanes «Konservu fabrikā» jausma darba cildenā loma cilvēku audzināšanā. Taču parādīt ražošanas komandieri visā augumā Grasmanei nav izdevies. Godkālnes «Kieģelrūpniecībā», atpalikušas tehnikas apstākļos, cilvēka tēls vēl mazāk tuvināts šodienas dzīvajam darba varonim. Kamēr mūsu republikas lauksaimniecība strauji pārkārtojas uz socialistiskiem pamatiem un simtos kolchozu veidojas mūsu laukos vēl nebūjuši laudis, Gulbes kolhozniecēs nejuīt komunisma ceļāju gribas spēku un dzīvī applicinošo darba prieku. Liekas, ka gleznas nosaukums «Pirmā diena kolchozā» likts tam par attaisnojumu, Paleps «Pamatskola», Fridbergas «Konsultācija» personāži nav tulkti gleznieciskā valodā kā tipiski padomju cilvēki tipiskos mūsdienu dzīves apstākļos.

Vēl jāapstājas pie Pelčera diplomdarba «Latviešu skola klausu laikā». Šini gleznā vēsturiski nepareizi tvēta tā laika skolas būtība, idealizējot to. Postšo buržuaziskās akadēmijas pedagogijas metodes ietekmi redzējam Veitnera darbā, kas neatrada spēku saraut savas pēdējās saites ar dekadentiskajām pagrimuma tradīcijām.

Visumā jaunie stājgleznotāji iepriecina kā figurālisti, jo taisni figurālistu trūkuma dēļ cieš šodienas latviešu glezniecība. Bet jauno stājgleznotāju jaunradē redzam vēl zināmu nespēju gleznieciskos un citus elementus pilnīgi pakļaut satura momentam.

Grafikas darbnīcu (vadītājs doc. Apinis) šogad nobeidza V. Pūkis ar ilustrācijām Grīguļa stāstu krājumiem «Caur uguni un ūdeni». Mākslas akadēmijā Pūkis iestājās jau 1925. g., bet tikai tagad, padomju varas apstākļos, guva ie-

spēju to beigt. Diplomdarbam izvēlēta kokdzeluma tehnika prasja panākt vislielāko iespaidu ar minimālākajiem izteiksmes līdzekļiem. Nepietiekamas profesionālas prasmes dēļ autora sacere pasmaga, bet visumā uzdevums veikts labi.

Tēlniecības darbnīcu (vadītājs LPSR tautas mākslinieks prof. Zaļkalns) šogad nobeidza Kaminskā. Ir vispār zināms, kāda liela loma latviešu padomju plastiskās kultūras un tās pedagogijas izveidošanā pieder prof. Zaļkalnam. Viņa darbnīcas studentiem galvenais pamata nosacījums ir mākslas darba satura un formas iekšējā vienība. Tāpēc nav nejaušība, ka Kaminskā darbā «Māte ar bērnu» ir radījusi oriģinālu kompozīciju, kas pārliecinoši atklāj autores domu.

Dabiski, ka jaunie mākslinieki, pirmo reizi izpildot lielu kompozicionālu darbu un vēl tikai iedamā patstāvīgajā jaunrades dzīvē, sastopas ar lielām grūtībām. Un ja diplomandi visumā tika sekmīgi galā ar savu darbu, tad tas rāda, ka mūsu mākslinieku saimē nākuši klāt jauni talanti, kas sekmēs mūsu tēlotājus n.ākslas tālāku attīstību. Izsakot atzinību gūtajiem panākumiem, un jo sevišķi labākajiem — Prēdela, Krintes un Petraškeviča — diplomdarbiem, ir nepieciešams pasvītrot, ka, pārvarot visus trūkumus un grūtības, jaunajiem māksliniekiem savā turpmākajā ceļā uz meistarības sasniegšanu daudz plašāk jāvadās no socialistiskā realisma metodes. Ar revolucionārās un vienīgās zinātniskās konsekvēntās marksismaleņinisma teorijas palīdzību jāiedziļinās mūsu socialistiskās iekārtas būtībā, vairāk jāiepazīst padomju dzīves īstenība, jāapgūst pagātnes kultūras mantojums. Viss tas, kā arī nemitīga papildināšanās profesionālā meistariībā, it sevišķi zīmējuma pārvaldīšanā, dos viņiem iespēju radīt stipras iedarbības un liela izteiksmes spēka darbus.

J. Raiņa literari kritiskie un publicistiskie raksti

no 1896.—1901. gadam

K. KRAULINS

Katru gadu 11. un 12. septembrī Padomju Latvijas darba laudis atzīmē savu lielāko dzimnieku J. Raiņa piemiņu. Šis «Raiņa dienas» mūsu tautai ir tālāk — pēckara gados — kļuvis par spēcīgu tradīciju, par dienām, kad ikviens Padomju Latvijas strādnieks, zemkopis un inteliģents gan savās darbā gaitās, gan atpūtas brīdī atzīmē domājis pie sava lielā dzimnieka, lai, pārskatot viņa darbus, pārskatītu arī latviešu proletariāta slaveno cīņas ceļu no šīs cīņas sākumiem, pirmajiem nedrošajiem soļiem pagājušā gadsimta 90. gados, līdz mūsu dienām, kad šis ceļš izvedis savlaicīgo socialisma laukos.

Raiņa latviešu padomju tautai vienmēr paliks tuvs un neaizmirstams, jo savos spēcīgajos darbos viņš mācīja tautai atšķirt tāsni muiznieku un kapitalistu ilgajā verdzībā nospieptos plecus, mācīja latviešu proletariātu droši nostāties revolucionārās cīņas pozīcijā, nesaudzīgi uzbrukt vēcās, uz ekspluatatoru dibinātās kārtības balstiem, vienai, vai tie būtu muiznieki, cara žandarmi, kapitalisti, pašmāju pelēkie baroni, vai arī to līdzgaitnieki — liberāli, glēvīti, apbērotie mētpilsoņi, dažādas sugas oportunisti utt., utt. Ar savām dzejām, lugām, savu «Dienas Lapu» Raiņš mācīja tautai nevis padevības, bet gan cīņas filozofiju, mācīja saraut važas un uzvarēt. Tādēļ šo mācību mūsu tauta, kas tagad uzvarējusi, nekad neaizmirsīs.

Raiņa māksla 1905.—1907. g. revolūcijas periodā godam veica savu lielo uzdevumu — tā idejiski apbruņoja tautu, radīja tai ceļu uz priekšu — uz socialismu. Tāpēc Raiņa māksla laikā no 1903.—1911. gadam samiedza savu virsotni. Un no šīs virsotnes tā ir vienmēr apspīdējusi un joprojām apspīd Padomju Latvijas darba laudžu cīņu ceļu uz socialismu, uz komunismu, lej cildenu gaitām arī pār Raiņa vēlāko literāro darbu.

Bet mums ir svarīgi Raiņi ne tikai cildināt, bet arī dziļāk izprast viņu, viņa mākslu, tās pamatus un lielo sakaru ar sava laika spēcīgajām sabiedriskajām cīņām. Un šai ziņā vēl daudz neveikta darba priekšā mūsu literāros pētniekus. Vēl daudz nenoskaidrotu problēmu prasa skaidrību. Šo prasību diktē mūsu tauta, mūsu pienākums pret Raiņa atstāto lielo mantojumu.

Jo sevišķi maz un vāji izpētīta Raiņa sabiedriski literāri darbība tās pirmajā periodā, kad Raiņš vēl nebija pazīstams kā izcilis dzimnieks, kad vēl nebija publicētas viņa «Tālās noskaņas», t. i. jaunās strāvas laikā un pēc tam sekošajos cietumā un trimdas gados. Bet šis posms ir ļoti svarīgs, jo to veidoja un nobrieda Raiņa kā mākslinieka ideoloģiskā būtība, veidojās Raiņa mākslas marksistiski revolucionārie pamati.

Šai rakstā īsi apstāstīsim par Raiņa dažiem literāri kritiskajiem un publicistiskajiem rakstiem, kas publicēti laikā no 1896.—1901. gadam.

Pēc atzīšanas no «Dienas Lapas» redakcijas Raiņš 1896. un 1897. gados vairākus mēnešus pavadīja Berlīnē. No turienes viņš sūtīja rakstus par saviem iespaidiem Berlīnē, par jaunākajām parādībām vācu kultūras dzīvē 1896. gadā, dažādām trimdā Pleskāvē, ne tālu no Puškina kādreizējās dzīves vietas, Raiņš sarakstīja daļu analīžu apceri par Puškina mākslu. Tai pašā 1898. gadā Raiņš publicē arī apceri par Francijas jaunāko literatūru. 1900. gadā, jau aizstūstis trimdā uz Sibīriju, Raiņš iesāk publicēt «Kulturvēsturiskus skatus iz zemju dzīvē», bet, domājams, cenzūras apstākļu dēļ, nepabeidz. 1901. gadā Raiņš publicē rakstu «Iz Gētes jaunības dienām». Šos un citus šā perioda literāri kritiskos un publicistiskos rakstus Raiņš pēts savācīs savu kopoto rakstu IX sējuma ar nosaukumu «Jaunā atstrāva. Publicistikas trešais posms».

Šie raksti mūsu kritiķā līdz šim nemaz nav apskatīti, bet to nozīme ļoti liela Raiņa daiļrades izpratnē, jo tie skaidri parāda to pakāpi, kādu Raiņš savā ideoloģiskajā attīstībā bija sasniegjis jaunās strāvas gados, bet, no otras puses, arī to teoretisko pamatu, uz kā Raiņš savā mākslā bazējās, rakstot «Tālās noskaņas», «Uguni un nakts», «Vētras sējus» un pārējos 1905. gada revolūcijas perioda darbus. Šie raksti rāda Raiņi ne tikai kā revolucionārās sajūsmas dzimnieku, bet arī kā apzinīgu marksistu, spēcīgu publicistu un spējīgu literatūras kritiķi, kas, bromojies ar marksisma teoriju, spējis dziļi ieskatīties sabiedrības un literatūras parādībās, to pamatos un nākotnes perspektīvās.

1896. gada novembrī rakstītie «Iespaidi un atmiņas no Berlīnes», tāpat arī trīs «Vēstules no Berlīnes», no kurām pēdējā rakstīta 1897. gada 8. februārī, ir zīmīgas tai ziņā, ka parādās, cik kritiski noskaņots Raiņš bijis pret vācu mētpilsoņu un cik dziļi viņš izpratis prūsiskā militarisma pamatus.

Berlīnē Raiņš rāda kā spožu ārīķības pilnību, kā pilsētu, kas milr prezentēties, bet pati ir bez «ista un krietna kodola», ieslēdzējusi mētpilsoņiskā vidūvējībā. «Berlīne...» saka Raiņš, — gribētu imponēt: sacelt apbrīnošanu — visā pasaulē; ja tas neiet, tad vismaz Eiropā. Ja arī tas neizdodas, tad Berlīne apmierinās ar to, ka vismaz imponē vāciešiem; izrāda tad prūsū sugas pārkūpmu par citām vāciešu ciltīm, ja jau nav iespējams izrādīt vācu sugas pārkūpmu par visām pasaules tautām. «Deutschland, Deutsch-

land über Alles, über Alles in der Welt» — Vācija, Vācija pāri visam, pāri visam pasaulē — no Hofmaņa fon Fallerslebena laikiem arvien vairāk spoku vācu filistru patriotu galvās. — Taisnību sakot, līdzīgos spokus redz vai visu tautu filistru patrioti, bet laikiem neizrāda tik klaji.

Tālāk Raiņš runā par šovaitistisko prūsū militarismu, kas pārņēmis pat vācu mākslu, filozofiju un zinātni: «Uniforma un zobens ierņojas preti pat iz mākslas un zinātnes... Pat nopietnā dramatiskā rakstnieku lūgās reti izteik bez leitnenta vai vismaz kāda uniformēta varona». So militarismu un šovaitismu, kas stipri sakāpis vāciešiem galvās pēc 1870. gada uzvaras pār frančiem, Raiņš uzskata par vienu no galvenajiem iemesliem, kāpēc vācu māksla un zinātne neuzplaukt. «Laikam... sarkastiski piezīmē Raiņš, — ista māksla un zinātne nemilr tālgāt ar piketāžu, prūsū zaldātu cepuri galvā. Bet uzvaras priekš vācieši domāja, ka taisni uniforma visu pacels, jo Kleider machen Leute (drēbes dara cilvēku); un tā viņi uniformēja mākslu un zinātni. Arī Ničē Raiņš jau tolaik saskata tā būtību — prūsū militarisma apstulni, un aizrāda, ka Ničēš pārcilvēks ir «nofotografēts no 1870. g. kara uzvarētāja».

Bet Raiņš, runājot par Berlīnes reprezentatīvo spožumu, neaizmirst arī lās otru pusi — milzīgo cilvēku skaitu, kuriem šai lepnajā kapitalisma pasaulē pilsētā nav darba un līdz ar to arī maizes. Ļoti raksturīgi, ka per bezdarbniekiem, kuru togad Berlīnē pēc oficiāliem datiem bijis 60.072 cilvēki no 809.500 Berlīnes iedzīvotājiem, Raiņš runā tieši savā ziemsavētku vēstulē, tā nostādot preti pārtikušajiem burģiem trūkumā un badā iedzīto proletariātu. Janvāra vēstulē Raiņš runā par Berlīnes kapitalistu ziemas izpriecām, par viņu rīkotām masku ballēm, kur «sampanietis putu, zids čaukst, dimanti staro un filistri ar pašpīcīgiem smaidiem iet, atgāzuši krūtīs, raizēdams, vienīgi par to, kā aizdzīt garlaicību un izdomāt jaunus pikanterijas un kalnājumus. Un atkal šai epaudei šā tikuma un maksātspējīgās morales pasaulei» Raiņš nostāda pretim strādniekus, kas nevar atrast darba un maizes, kas nospiekti jau tādā trūkumā, ka jāmitinās nakts patversmās.

Nākamajā vēstulē Raiņš runā par jēvējamā krievu gleznotāja Verēščagina gleznu izstādi Berlīnē. Sakarā ar Verēščagina gleznu par Napoleona Kazaņijēnu uz Krieviju 1812. — gadā, Raiņš cildina arī Tolstoja «Karu un mieru». Abus lielos krievu māksliniekus Raiņš nostāda pretstātā vācu sentimentalajai, idejiski un mākslinieciski pītekanajai literatūrai un mākslai.

Šie Raiņa publicistiski spoži uzrakstītie raksti par Berlīni nepārprotami liecina, cik kritiskos ieskatos Raiņš bijis par kapitalistiskās Vācijas kultūru, cik tālu viņš bijis no jebkādas zemošanās tās priekšā. To derētu iegūmēt ne vien vācu kultūras trubaduriem, a la Zenta Maurina, kas fašistiskās okupācijas gados mēģināja Raiņi pataisīt par «vāciskā gara» vēstnesi Latvijā, bet arī tiem, kas vēl šobaldien grib locīt Raiņi vācu un vispār Rietumu kultūras priekšā.

Tiesa, Raiņš ir tulkojis Geti, Šilleru, Lesingu, Heini, Zudermani. Bet interesanti paklausīties, ko Raiņš pats saka par Geti, kura «Faustu» viņš tulkojis ar ārkārtīgu rūpību un mīlestību.

Jau plemenētājā rakstā «Iz Gētes jaunības dienām» Raiņš par Geti izsaka, ka tas ir «viens no lielākajiem dzimniekiem, kādi jebkad bijāst». Bet šo lielumu Getē Raiņš saskata par tik, par cik tas savā mākslā saceljas pret feodalisma žņaugiem. Geti Raiņš raksturo nevis kā pāri un ārpus skīram stāvošu, bet gan kā tipisku vācu buržuāzijas dzimnieku, kā «pilsonības personifikāciju», kā tās «augstāko un labāko ražojumu» un viņa Faustu nevis kā visas cilvēces nemirstīgu ideālu, bet gan kā «trešās šķiras», t. i. buržuāzijas ideālu. Cik dziļi Raiņš šai laikā prof. pielietot marksistisko metodi mākslas analizē, norāda arī tas, ka Gētes mākslinieciskā attīstība viņš analizē ciešā sakarā ar toreizējās Vācijas sabiedriski ekonomisko stāvokli, kas bija ļoti atpalicis, un parāda, kā un kāpēc «dzīnu un vētras» perioda Gēte tik ātri pārvēršas «paris kvadrātjūdžu lielā» Veimaras pašapmierinātā galma filistrijā.

«Šķīte nabadzīgie vācu apstākļi, — aizrāda Raiņš, — kas jauniem spēkiem atļāva tikai apbērotu darba lauku, kas nospieda viņus nekustībā, bija valnīgi, ka šie jaunie spēki panika bez laika, tika sīki un seklī. Tikal retām lielām individualitātēm izdevās preti atstāvēt, bet arī viņas, visas bez izņēmuma (Raiņa pasvītrojums, — K. Kr.), ģenialais Gēte, tāpat kā Herders un Šillers, galā tika tomēr pārvērtas no pelēkās ikdienas un vācu filistrijas. Še, — turpina Raiņš, — ir griezīgs piemērs, kāda vara ir ražošanas kārtībai un cik maz «ģeniji vada vēsturā».

Visā Raiņa rakstā par Geti, tālāka Vāciju un tās saimnieciskās un garīgās dzīves atpalcības ir smalkas marksistiskās analīzes dokumenti. Daudzas vietas šai rakstā liek secināt, ka Raiņim bijusi labi pazīstama Marksa un Engelsa raksti par Vāciju, tās literatū-

ru un filozofiju. To apliecina arī Raiņa raksta beigas.

Rakstu par Geti Raiņš nobeidz ar vairāk nekā lappusi garu citātu no Engelsa kritiskā apcerējuma «Vācu socialisms dzejoļos un prozā» otras daļas, kurā tas kritiski un zobgalīgi analizē vācu sīkburžuāzijas ideologa Kārļa Grīna 1846. gadā iznēkušo grāmatu «Par Geti no cilvēciskā viedokļa». Šis Engelsa raksta bija ievietots Marksa ietekmē esošajā laikrakstā «Deutsche Brüsseler Zeitung» (Vācu Briseles avīze) 1847. gada novembra beigās un decembra sākumā. Par raksta autoru ilgu laiku uzskatīja Marksu, tādēļ arī Raiņš (IX sēj., 193. lpp.) to citē kā Marksa rakstu. (Marksu kā šā raksta autoru aplami uzrāda vēj Literaturnaja Smaknacionaja 1920. gadā — 2. sēj., 523. lpp.). Nav zināms, kā Raiņš ticis pie šā Engelsa raksta, pie tam vēl trimdā, Sibīrijā, bet svarīgi ir tas, ka Raiņš, tulkodams Geti, šo Engelsa rakstu zinājis. Tas norāda, cik rūpīgi Raiņš sekojis marksistiskajai literatūras kritikai, īpaši — Marksa un Engelsa darbiem.

Raiņa citātā ir minēti Engelsa sla-

venie vārdi: «Gēte nespēja pārvarēt vācu kara nabadzību; tālāni otrādi, tā pārvarēja viņu, un šī gara nabadzības uzvara pār lielāko vācieti ir labākais pierādījums, ka vācu gara nabadzība nevarēja tikt pārvarēta «iz iekšienes»».

Interesanti un pamācoši pretstātā Gētes raksturojumam nostādīt Raiņa rakstu par Puškīnu, kas, blakus minot, ir pirmais plašākais raksts latviešu kritiķā par šo lielāko krievu dzimnieku.

Raiņa Puškīnu rāda kā krievu tautas ģeniju un nevis kā Rietumu skolnieku, kā to dara daži labs Veselovska rietumnieciskie iespaidu meklētāji skolas piekritēji vēl šobaldien. «Līdz ar Puškīnu, — saka Raiņš, — krievu literatūra top isti krieviska, bet reizē arī pasaules literatūra». Balronisma ietekmē Raiņš rāda kā ļoti pārejošu momentu Puškīna jaunības periodā daiļradē, kas dziļākas pēdas neatstāj, jo Puškīns savā mākslā ir pārkāps par Baironu un jau no sākuma bijis realistiski noskaņots. Priekš Bairona, — saka Raiņš, — cilvēks iesākās, pēc pazīstamās parunas, tikai no muiznieka, un tik līdz Puškīns sāka meklēt un atrast cilvēkus arī tautā, viņš sāka atsavināties no Bairona iespaidā.

Puškīna lielumu Raiņš saskata viņa dziļajā realismā un atsaucās uz Beļņska vārdiem, ka Puškīns «plnīgi atspoguļoja viņa laiku».

Jo sevišķi Raiņš izceļ Puškīna «Boriso Godunovu» kā pirmo lielo realistisko darbu krievu literatūrā. Saldzinot «Boriso Godunovu» ar Gētes darbiem, Raiņš izsaka, «Boris Godunovs» daudzējādā ziņā līdzīgs Gētes noskaidrotajam «Ifigenijai» vai «Torkvātam Tasam», bet viņš pārkāps par tām ar savu dzīves īstenību un vienkārību, tuvumu tautai. No «Boriso Godunovu» krievi var skaitīt jaunu spožu laikmetu — reālasma sākumu Puškīna Tatjanu no «Jevgenija Onegina» Raiņš uzskata kā «nesmērojami augstāku tipu par vācu Grietiņu «Faustā»».

Preteji Gētem, kas pamazām samierinājās ar sava laika muizniecību un pats ieslga mētpilsonībā, Raiņš rāda Puškīnu, kas, balsīdamsies uz tautu, cīņu ar sava laika aristokrātiju arvien saasināja, kaut arī pašam bija jāiet bojā.

Tāpat Raiņš neloka ceļus arī franču buržuāziskās literatūras priekšā, kuru viņš kritiski apskata diezgan plašā, bet nenobeigtā apcerējumā «Francijas jaunākā literatūra». Tolaik populārākajam franču romanistam Zolā Raiņš pārmet naturalismu, viņa metodi cilvēku apskatīt ārēji, gluži kā kādu dabas parādību. Kā pozitīvu lietu Zolā mēklisā

Raiņš uzsver to, ka viņš buržuāziskajai sabiedrībai norāvis priekškaru, parādījis tur «tik daudz pāvumu un netīrumu, tik daudz satrunējoša, ka tas reizē sacēla riebumu, bailes un apbrīnojumus». Tālak Raiņš parāda, ka naturalistu jaunākajai paaudzei, Zolā skolniekiem, pietrūcis drosmes turpināt buržuāziskās sabiedrības kritiku, un tie savos darbos sākuši «ar likumu apiet» socialis jautājumus un ieslēdzējusi tukšumā.

Galvenais, ko Raiņš pārmet franču buržuāziskajai literatūrai, ir tas, ka tā, strādnieku kustības pieaugošā spēke iebiedēta, atraujas no lielajām socialajām problēmām, iekrīt individualismā, formalismā, dekadencē, mistikā, simbolismā vai vienkārši lētā bulvaru lubeniecismā un nepalīdz tautai atrisināt lielās problēmas, kuras izvirzīusi kapitalisma pāreja jaunā stadijā — imperialisma un proletariskās revolūcijas laikmetā. Šos pēdējos vārdus Raiņš gan nelieto, bet visur runā par pārejas laiku, kad «tautas sasniedzus zināmu attīstības pakāpienu jaunajā (t. i. kapitalistiskajā) — K. Kr.) ražošanas kārtībā, kad tāni sākt tikt manāma sagatavošanās uz tālāku pāreju».

Raiņš rāda, kā franču buržuāziskie rakstnieki, nezinādami marksismu, kas vienīgais spēj dot pareizu izskaidrojumu sabiedrībā notiekošām pārmaiņām, taustās kā pa tamsu un nezina izejas, kaut arī viņi dažkārt mēģina sarkt sabiedriskās problēmas, «Stingra, metodiska domāšana, — aizrāda Raiņš, — kāda vajadzīga, lai saprastu tiesām jaunlaiku pārgrozības, viņu nozīmi un iznākumu — lielajam baram šo franču t. s. «sabiedrisko» dzimnieku ir par grūtu, un ja mēs vēl etgādājamies, ka viņi ir godīgi pilsoņi ar šauru redzes aplūku, tad nebrīnīsimies par viņu dzejas omulību, taini iemidzinošu seklību un domu tukšību. Visas dziļākās domas un visas cēlākās jūtas tiek no šiem dzimniekiem padarītas tik plānas un gūdenais, kamēr tie viņas var viegli uzņemt un atēlot».

Tālak Raiņš aizrāda, ka šie sīkburžuāzijas naturalistiskie rakstnieki, nesaprazdami sabiedrisko likumību, prot tikai gausties, «remdeni raudāt» par apstākļu dzelžaino varu, bet neprot dot nekā vērtīga, kas tiešām noderētu dzīves pārveidošanai uz taisnīgiem pamatiem.

«Ražošanas kārtības pārvēršanās, — turpina Raiņš savu dziļo naturalisma analīzi, — pēc stingriem likumiem un cilvēku atkarība no viņas arī garīgā darbībā, — šī dziļā doma tiek pie viņiem par kādu spokāmu, fatalistisku «apstākļu varu», kas viņu aprij; cēlas un varenās jūtas, kuras tiek aizkustinātas no cilvēces spēm šini ražošanas pārmaiņas laikā, jūtas, kuras tainība un mīlestībā gribētu apņemt visu bez izņēmuma — tiek no šiem apstākļu dzimniekiem pazeminātas par remdenu raudulību, kura noder tikai pagastnabagu skrandu plašai atēlošanai, bet nav spējīga nevienu mierināt un iepriecināt ar cerību uz nākotni, nav spējīga palīdzēt un cildināt uz pašapziņšanos, uz laika izprašanu un darbu. Viņi nesaprot, ka no skrandaiem nabagiem, t. i. pārtētājāiem, nevienam nākotnes cerētājs negaida izšķirošo vārdu un palīgu, bet gan no patiesiem ražotājiem. Šādi dzimnieki ir plāni ideologi un tādēļ domā, ka skrandu naturalisms ir istā māksla un skrandu nesēji — tautas cerība. Tā savā laikā krievu народники (tautībnieki) turēja par Krievijas ideālu un glābēju — muziku».

Nav iespējams izcelt visas Raiņa apcerējuma pozitīvās īpašības, kas rāda viņu kā lielā, progresīvi idejiskā realisma aizstāvi, kā dziļu, marksistisku buržuāziskās Rietumu literatūras analizētāju un kritisku vērtētāju.

Cik dziļi Raiņš izpratis buržuāzisko sabiedrību un tās literatūru, liecina arī viņa pārmetumi Hauptmanim sakarā ar tā tendenci popularitātes un naudas labad savu lielo, realistisko un idejisko mākslu piemērot mētpilsoņu gaumei un ka tas savos pēdējos darbos pēc «Audējiem» vairs nerāda «socialo patiesību», bet gan kļuvis par sabiedrisko pretīķību samierinātāju buržuāzijas interesēs, pārgājis naturalisma vieglajā sliečēs. Analizējot Hauptmaņa sīkpilsoņiski salkano lugu «Ormanis Hemsels», Raiņš aizrāda, ka lugas autors ir «tomēr pilsonisks dzimnieks, nav pratis meklēt pēdējos cēlonus un cilvēku darbības virzītājus», ka Hauptmanis nav «pratis, ka viņa varonis ormanis, ko kapitalistiskā lielražošana pametusi boja ejaļ, «būtu postī slēgājis ir bez savas launās stievas». Raiņš norāda, ka buržuāziskā sabiedrība sagandē sakropio lielu mākslinieku, un atgādina:

«Pilsonisks dzimnieks nevar sev atļauties to lieku lepību — dziedāt savu dziesmu pēc savas vaļas. Isti brīvo māksla dos tikai nākotne, kura nebūs saistīta ar materialām rūpēm nenokārtota darba dēļ».

Neviļus šie Raiņa vārdi atgādina pazīstamos Lepina vārdus 1905. gada rakstā «Partijas organizācija un partijas literatūra», ka buržuāziskās sabiedrības rakstnieks nevar būt brīvs no savas sabiedrības, ka patiesām brīvu literatūra nodibināties tikai socialistiskā sabiedrībā, sabiedrībā bez ekspluatatoru šķīrām, jo tikai tur literatūru virzī ne mantkārtība, nedz karjera, bet socialisma ideja un līdzjutība darba laudim.

Vēl jāpiemin Raiņa 1900. gada raksts «Kulturvēsturiski skati iz zemju dzīvē». Arī šā raksta sākumā Raiņš aizrāda uz pārdzīvojamu pārejas laiku, kas sabiedrību satricinājis «līdz pašiem dziļumiem». «Nekad vēl nav pieredzētas tik dziļas pārmaiņas kā tās, kuras mēs redzam gatavojamies», aizrāda Raiņš. Šo pārmaiņu pamatu Raiņš saskata kapitalistiskās ražošanas sistēmas attīstībā uz lielražošānu, resp. uz imperialismu, kas šķiro pretīķības saasinā līdz revolūcijas nenovēršamībai, izvirz vēsturiskās cīņas plāksnē vienu otru pretim uz dzīvības un nāves kauju divus antagonistiskus spēkus — buržuāziju un proletariātu. Ir skaidri jāusnā, ka raksta ievads rakstis Marksa un Engelsa Komunistiskās partijas manifesta ietekmē.

Raksta tālākajā gaitā Raiņš rāda zemniecības attīstības vēsturi. Viņš plaši iztirzā viduslaiku sabiedriskās iekārtas un ražošanas pamatu — marku resp. kopenu (община), t. i. zināmas ražošanas vienības kopēju īpašumu uz laukiem, plāvmā, mežiem utt. un no tās izaugušās attiecības zemnieku starpā. Zemnieku ieslīgšana dzimnieciskajā verdzībā notikusi tikai vēlāk, attīstoties naudas saimniecībai, kad muiznieki sagrābuši brīvo kopiena zemī savās rokās un pašus brīvos zemniekus pārvērtuši par klausībniekiem, par dzimtelīkiem.

Raiņa raksts, diemžēl, palicis nenobeigts. Bet arī tagadējā veidā tas parāda Raiņi kā dziļu vēsturiskās attīstības izpratēju, kas visiem jautājumiem cenšas pietiekami marksistiski. Šai rakstā Raiņš gan neatsaucas uz Engelsa pazīstamo apcerējumu «Marka» (skat. pieklukumu Engelsa grāmatai «Socialisma attīstība no utopijas par zinātni»), bet domu gājēns un jautājuma izskaidrojumā savos pamatos aaskan. Engelsa zināms, savu rakstu vēlāk nobeidza ar norādījumu vācu zemniekiem, ka tie izeju no kapitalistiskās ekspluatācijas var atrast tikai tā, ka savienājas ar strādniekiem tie nodibina atjaunošā veidā atkal kopīpašumu uz zemi. Ar ko Raiņš būtu nobeidzījis savu rakstu, nav šakāms, bet viņa praktiskā problēma, kādēļ viņš rakstījis savu rakstu, ir līdzīga Engelsa problēmai — kur li zemnieki meklē izeju no sava tagadējā stāvokļa kapitalisma attīstības gaitā un tuvojošos lielo revolucionāro pārgrozību priekšvakarā.

Nobeidzot Raiņa 1896.—1901. gada publicistikā, apskatu, jākonstatē sekojošais: Raiņš šai laikā parādās kā nepieņemams marksists, kas dziļi iepazīnis marksisma teoriju un to radoši pieliet sabiedriskā dzīves un literāro parādību analizē. Visas ideoloģiskās parādības viņš cenšas izskaidrot ar pārmaiņlūšāmies apstākļiem sabiedrības materialajā pamatā — ražošanas spēkos un attiecībās. Viņš noprot dziļās pārmaiņas, kas notikušas pasaulē, kapitalisma mērojam iecjot imperialismā stadijā. Viņš jūt jaunās, proletariskās revolūcijas drīzu un nenovēršamu tuvošanos, kas nodibinās jaunu ražošanas veidu. Viņš nezemējas kapitalistiskās mākslas un zinātnes priekšā, bet pareizā izprot tā šķirisko būtību, viņš netaisās pret formalismu, dekadenci, naturalismu, no tautas dzīves atrauto romantismu mākslā, viņš prasa lielu, progresīvi sabiedrisku ideju piesātinātu mākslu, kas tautai, jo sevišķi proletariātam, parādītu ceļu uz kapitalisma revolucionāru salaušanu un socialisma nodibināšanu. Viņš atzīst, ka tikai tāds rakstnieks spēš veikt šos lielos mākslas uzdevumus, kas būs dziļi iepazīnis marksisma teoriju un uz tās balstīs savu daiļradi.

Reizē ar to šā perioda Raiņa rakstā parāda viņu arī kā spožu publicistu. Ja Raiņš nebūtu pārtraucis savu radošo darbu šai virzienā, viņš būtu kļuvis par vienu no latviešu tautas izcilākajiem literatūras kritiķiem un publicistiem. Tas norāda, cik nozīmīga Raiņa attīstībai bijusi viņa darbība «Dienas Lapas» redakcijā un jaunās strāvas periodā.

No teiktā izriet jo svarīgi secinājumi arī Raiņa kā dzimnieka tālākās darbības izpratnē. Aplūkojot šo periodā Raiņa sarakstīto arī lielu tiešu dzejoļu, kas ir vietoti «Tālās noskaņās», Tas nozīmē, ka «Tālās noskaņas», tāpat arī «Uguns un nakts», «Vētras sējas», «Klūs grāmata» u. c. Raiņa 1903.—1908. gada darbi nav viņš uzlikojami kā buržuāziskā demokrātiskās revolūcijas romantika darbi, bet gan kā apzināts marksista un proletariskās revolūcijas sludinātāja darbi, kā tāda dzimnieka darbi, kas ar savu mākslu apzinīgi griebeja palīdzēt «pamatīskajās gāzē ne tikai muizniecību un carismu, ne tikai vienu ekspluatācijas formu nomākt pret otru, bet gan izcināt pašus ekspluatācijas pamatus, iznīcināt kapitalistisko sistemu un nodibināt socialismu».

Baltkrievijas PSR Ebreju teatra viesizrādes Rīgā

LOPE DE VEGAS «SUNS UZ SIENA KAUDZES»

OSVALDS KUBLANOVS

LPSR Valsts Dramas teātri

Tikai pēc padomju varas nodibināšanās Krievijā, cara patvaldības apspiestie ebreju tauta pirmoreiz savā vēsturē guva iespēju dzīvot un darboties līdztiesīgi pārējām mūsu Dzimtenes tautām. Arī Baltkrievijas PSR Valsts Ebreju teātris, kas šā gada augustā viesojās Rīgā, ir viens no tiem iekarojumiem kultūras laukā, ko atnesa lielā Oktobra uzvara.

Šis teātris nodibināts pirms divdesmit četriem gadiem Minskā. Bāze, uz kuras izveidojās jaunais teātris, bija ebreju dramatiskā studija, kas tā laikā darbojās Maskavā.

Baltkrievijas Ebreju teatra dibinātāna bija leņiniski staliniskās tautu draudzības spīgtis demonstrējums. Tāmgis šāds fakts: tikko nodibinātā Ebreju teātra pirmie vadītāji un inscenētāji bija izcili krievu skatuves darbinieki — nupat mirušais Maskavas Dailes teātra koreifors Michails Tarchanovs, pazīstamie režisori Vasilijis Sachnovskis un Aleksajs Dikijs. Teātri darbojušies izcili skatuves gleznotāji — Tislers, Kipniss, Rabinovičs, Falks un pazīstami komponisti — Kroins, Millers, Krjukovs, Rozenfelds, Sebalins.

Baltkrievijas Ebreju teatra mākslinieku audzināšanas pamatā jau no paša sākuma lika krievu, Rietumeiropas un ebreju klasika. Repertuārs allaž bijis ļoti vispusīgs. Ar vienlīdz lielām pānkūnēm spēlēts Šekspīrs un Ostrovskis, Moljers un Gorkis, Lope de Vega un Soloms-Aleichems, Goldfadens un Bernards Šovs.

Teātri iesakņotas krievu realistiskās mākslas labākās tradīcijas. Jau ar pirmo pastāvīgas dienu jaunais kolektīvs par savu galveno uzdevumu uzskatījis izveidot ne tikai teātri, kas darbojas ebreju valodā, bet gan ebreju teātri, kas atspoguļotu savas tautas nacionālās īpašības un līdz ar to nestu plašās tautas masās progresu un sociālistiskās idejas. Audzinādams skatītāju, idejiski auga un nostiprinājās pats teātris. Izvirzījušies vairāki ievērojami skatuves mākslas meistari, kuru vārdi tagad zināmi visā padomju zemei. Ebreju teātra audzēkņis B. Nords kļuvis par Ivana Franko vārdā nosauktā ukraiņu teātra galveno režisoru. BPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks L. Litvinovs darbojas par galveno režisoru baltkrievu teātri. BPSR tautas mākslinieks V. Golovčins ir Baltkrievijas Krievu dramatisks teātra galvenais režisors. Tā dažādu nāciju mākslinieku sadarbība bagātina mūsu padomju mākslu, nacionālu formā un sociālistisku saturā.

Uz Rīgu Ebreju teātris bija atvedis daudzpusīgu repertuāru, kas ļāva iepazīt teātra seju. Rīdzinieki vēroja ebreju klasika Soloms-Aleichema lugas «200.000», «Lielais laimētais», «Teveje plēnīnīks», «Klīstošās zvaigznes». M. Geršenzona tautisko vodevilu «Geršele Ostropolers», I. Fefera aktuālo lugu «Lechaim» («Sveicināti»), Perca Markisa tragediju «Saceļšanās gēto». Uz Ebreju teātra skatuves redzējām arī Rīgā ļoti pazīstamo, progresīvo amerikāņu dramatiķu Gou un D'Juso lugu «Dailās saknes».

Baltkrievijas PSR Ebreju teātris mūsu priekšā nostājas kā saliedēts kolektīvs, kura darba pamatā likts ansambļa princips. Bet līdz ar to trupa bagāta spīgtām mākslinieciskām personībām. Tādi aktieri kā BPSR nopelniem bagātie skatuves mākslinieki M. Sokols, A. Trepels, J. Aroņčika, M. Moins, P. Velpina tuvojas padomju skatuves redzamāko meistarību sniegtumam.

Soloms-Aleichema klasiskā komēdija «200.000» stāsta par ebreju drēbnieku Simeli Sorokeru, kas no trūcīga amatnieka pēkšņi kļuvis par bagātnieku, jo laimē loterijā pašu lielāko laimestu. Darbība noris priekšrevolūcijas periodā kādā krievu pilsētā. Simele un viņa sieva Ete-Mene pārliecināti, ka bagātība slēpjas visa laime, ka no šā brīža viņu dzīve kļūs lieliska. Simele atmet līdzšinējo darbu un pat pārmaina savu vārdu — kļūst par Semjonu. Viņš maina par draugu. Pārtraucis attiecības ar darbu laudim, viņš ieiet bagātnieku aprindās. Simeles meita Beilke mīl savu tēvu bijušo palīgu Motli. Tēvs grib meitu izprecināt bagātnieka dēlam. Tāpēc Beilke ar Motli aizbēg.

Simele priekš par iegūto bagātību nevelkas ilgi. Aferisti viņu apkrāpj, un viņš pēkšņi kļūst tikpat nabadzīgs, kāds bija agrāk. «Pie viņa naucu, visu ple viņa! Palīdziet man uzmeklēt meitu!» — sāpēs un izmisumā sauc Simele. Atradis meitu, viņš vairs nepretojas viņas precībām ar Motli. Gluži otrādi — viņš apmierināts, ka meita saistījusi savu dzīvi ar cilvēku no tautas. Tā Simele atkal kļūst par darba cilvēku, viņa apkārtne vienkārši un tuvi darba laudis. Iedomātas laimes vietā viņš iegūst patiesu laimi.

BPSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks M. Sokols ieliek tālā neviltotu siltumu, veselīgu, patiesu humoru, optimismu. Aktieris sasniedz izcilu rezultātu — atklādams Soloms-Aleichema radīto tēlu, neatkāpjoties no autora līnijas, viņš lomas tulkumā skaidri parāda savu attieksmi pret Simele, padomju cilvēka attieksmi pret savu pagātni. Šajā pašā plānā Ete-Menes lomu veido BPSR nopelniem bagātie skatuves mākslinieki J. Aroņčika. Jāsaka, ka viss izrādē nodarbinātais ansamblis tēlo aizrautīgi, un pat epizodiskāko lomu tēlotāji prot radīt paliekošus tēlus. Taču lugas traktējums apstrīdams. Lugas inscenētājs BPSR tautas mākslinieks V. Golovčins nav rūpējies, lai radītu vienotu stīlu izrādē. Rezultātā inscenējums realizēts it kā divos plānos. Izrādes viengabaliņību traucē, piemēram, priekšskats ar uzņemtajiem cilvēkiem. Šo jau sen sagatavoto inscenējumu vajadzētu atjaunot. Tad luga «200.000» uzvedums būtu viens no veiksmīgākajiem teātri.

Soloms-Aleichema otra luga «Teveje plēnīnīks» vairāk atklāj teātra māksliniecisko seju. Ja Soloms-Aleichems, veidojot savu slavēto Menachemu Mendeli, rāda tā saukto gaisīgo cilvēku, tipu, kuru radījis kopro kapitalistiskā sabiedrība, tad Teveje plēnīnīks tēls uzskatāms par tiešu pretstatu pirmam. Teveje ir darba cilvēks, godīgs, taisnīgs un gudrs. Viņš mīl zemi, uz kuras strādā, tic savai tautai. Nav jāizmirst, ka «Teveje plēnīnīks» Soloms-Aleichems rakstīja patvaldības vīstumsā kājā periodā, stolpiniskās reakcijas laikā. Šajos drūmajos gados rakstnieks demokrats Soloms-Aleichems sludina savos darbos ticību humanisma triumfam, dzied himnu tautu brālīgai solidaritātei. Soloms-Aleichems vēl nesaskatīja īsto ceļu, kas vestu uz viņa ligu piepildīšanu, viņš vēl nesaprata revolucionārās cīņas nepieciešamību. Viņa lielākais nopelns meklējams tur, ka viņš izmēģinājis kritizēt kapitālistisko iekārtu un aizvadīja savu darbu va-

ronus līdz revolucionāriem notikumiem. Soloms-Aleichems nav radījis spīgtus revolucionāru cīnītāju tēlus, viņš vairāk nodarbojas ar vēl nepārliecinātu, svārsīgu cilvēku rakstura atklāšanu (tāds ir arī Teveje). Taču autora simpatijas neapšaubāmi pieder tādiem personāžiem, kāds, piemēram, ir revolucionārs Perčiks lugu «Teveje plēnīnīks». Perčika tēlu (aktieris M. Cimerovs) autors izveidojis it kā fonu, uz kura režefāk parādīt pašu Teveji, taču skatītājam pilnīgi skaidrs, ka rakstnieks cerības par nākotnes laimi saista tieši ar tādiem cilvēkiem kā Perčiks, ar darba laudim, ar revolucionārajām tautas masām.

Izveidot Tevejes lomu — tas ebreju aktierim, nozīmē atklāt visas savas mākslinieciskās iespējas. Teveje ir ļoti daudzveidīgs tēls, kurš krustojas konflikta pavedieni gadījumos augstākā nacionālā reliģiozās apziņas un jaunās iestības sadursmē 1905. gada priekšvakarā, Aktieris M. Sokols Tevejes tēlu zīmē sulīgiem, plašiem triepieniem, pirmā kārtā radīdams cilvēku, kas cieši saudzis ar zemi barotāju. Bet līdz ar to Teveje ir dziļi dzejiskais tēls, viņš viss domu lidojumā, viņš — godīgs, neuzpērkams darba cilvēks, kuru bagātnieka Pedocuras (aktieris M. Krugjanskis) «zelta maiss» nespēj iekārdināt. No viena cēliena uz otru, pieaugot darbības dramatisms, M. Sokols it kā pavērs Teveji pret skatītāju no dažādām pusēm, un sarežģītā rakstura īpašības atklājas patiesi un pārliecināti.

M. Sokols ir arī šīs izrādes inscenētājs. Kā režisors viņš darbojas neilgu laiku. Šai izrādē priekšroka čodama viņa sniegtumam aktiera darbā.

It kā tilts starp pagātni un tagadni ir laikmetīgā ebreju padomju dzejnieka Perca Markisa luga «Saceļšanās gēto» izrādē. Tas ir dramatisks filozofisks sacerējums, kas prasa no lomu tēlotājiem lielu meistarību, spēju noturēt izrādē patetiskā, augstā pacēlumā. BPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks L. Litvinovs šo uzdevumu tieši tā arī atrisinājis. Izrādē daudz pārziņojuma, un tā daļi atbaidojas skatītājos. Lai gan teo leimnīkai ebreji nolemti nāvē, lai gan vara vāciešu rokās (zonderfirer Klopsa lomu izteiksmīgi tēlo BPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks A. Trepels), tomēr skatītājs jūt hitlerišu bojā eja nenovēršamību, saska, ka atbēdība par miljoniem fašisma upuru asinīm tuvojas.

M. Geršenzona vodevilas «Geršele Ostropolers» inscenējums atklāja Forreju teātra augsto meistarību komēdijas žanrā.

Vēl redzējām lugu «Klīstošās zvaigznes», kas ir 19. g. s. beigū un 20. g. s. sākuma ebreju teātra mākslinieciskā vēsture. Iepazīnāmies ar I. Fefera laikmetīgo komēdiju «Lechaim», kas atklāj padomju kultūras un ideoloģijas pārākumu par «kulturu» kapitalistiskajā pasaulē, kur par dolāriem un mārčoniem pērkams un pārdodams pat cilvēka gods.

Rīgā rādītājos uzvedumos teātris nodemonstrēja augstu kultūru un izpildījuma meistarību. Ar interesi rīdzinieki iepazīās ar vienu no vecākajiem ebreju teātriem mūsu valstī.

Viesizrāžu laikā teātris sniedza arī virkni koncertprogrammu. Dzīvā interese, ko tūkstosī teātra draugu Rīgā veļtāja Miņskas viesiem, liecina, ka būtu lietderīgi Ebreju teātra viesizrādes atkārtot.

Klasika, kā krievu, tā Vakareiropas, padomju teātri allaž ir ienēmusi un ienem cienījama vietu. Padomju cilvēks grib pazīt, saprast, iekļaut savu garīgo bagātību krājumos visu labāko, ko devusi cilvēces kultūra. Nevienam nav noslēpums, ka Vakareiropas klasiku Padomju Savienībā spēlē vairāk un labāk nekā pašās Vakareiropas valstīs, par Ameriku nemaz nerunājot. Buržuāziskajiem Rietumiem viņu klasika (vismaz tās nozīmīgākā daļa) ir pārāk progresīva, demokrātiska un sabiedriskā. Humanisma idejas, kas tik spožu izpausmi atradušas renesanses laikmeta lielo dramatiķu un dzejnieku darbos, nekādi nav saskaņojamas ar to kanibalisko kursu, kuru uzņēmūs mūsdienu Rietumu ideoloģija. Turpretim padomju tauta — cienīdama visu progresīvo, kas savā laikā virzīja vai arī virza pasaulē cilvēces attīstību uz priekšu, kas pauž cildenas domas un godīgas jūtas — klasisko mantojumu atzīst par savas kultūras neatņemamu sastāvdaļu. Tāpēc par pilnīgi pareizu uzskatāma latviešu padomju teātru prakse laiku pa laikam atvērt savu skatuvi Rietumeiropas klasisko dramatiķu darbiem.

Bet ja pret pašu principu uzņemt teātra repertuārā ik gadus vienu Rietumu klasiskās dramaturģijas darbu (šogad gan Valsts dramatisks teātris parēzējis divus) nav ceļami nekādi iebildumi, tad ne vienmēr varam būt vienprātis ar teātriem par iestudēto lugu izvēli. Pašlaik esam liecinieki tam, ka Valsts Dailes teātris spēlē visai apšaubāmas idejiskās kvalitātes lugu («Savaldītāja savaldīšana»). Arī Valsts Dramatisks teātris nupat iestudējis Lope de Vegas komēdiju «Suns uz siena kaudzes», kaut arī tā neapšaubāmi pārāka par iepriekš minēto Fiečera darbu, nekādi nav pieskaitāma labākajam, ko devusi Rietumu klasiskā dramaturģija, īpaši renesanses laika klasiskā dramaturģija.

Lope de Vega, sava lielā tautieša Servantesa un nemirstīgā angļu dramatiķa Šekspīra laika biedrs, nepastārdamī ir viens no talantīgākajiem dramatiķiem, kādu vien pazīst cilvēces vēsture. Bet viņš nekādi zinā nepieder progresīvākajiem sava laika darbiniekiem. Dēkainis un divainu rakstura pretīskūbi pilns cilvēks, viņš ir bijis konsekvēnts katolisms, feodalisma un monarchijas aizstāvis. Ne velti par 1627. gadā sarakstīto lugu «Trāģiskais kronis», kurā viņš dedzīgi cildina katolisma cīņu Anglijā (luga veļtita Marījai Stjuartei), pāvests piešķir Lope de Vegam teoloģijas doktora grādu.

16. gadsimta beigas un 17. gadsimta sākums ir Spanijas varenības un bagātības kulminācijas periods. Pēc «neuzvarāmās armādas», kuras dalībnieks, starp citu, bija arī Lope de Vega, kauna pilnās sagrāves Spanijas varenība sāk strauji noiet. Bet šajā laikā Spanija vēl joprojām ir visbagātākā impērija, tai pieder gandrīz pus pasaules. Lielie ģeogrāfiskie atklājumi iepildīna Iberijas pussalā tik kolosālas bagātības, kas neatbilst ne tā laika Spanijas politiskajam, ne ekonomiskajam spēkam. Feodālā, baznīcas vadība un augošā buržuāzija manto iegūt tik viegli, ka cīņa par ekonomiskajām priekšrocībām šo šķiru starpā izpaliek. Saimnieciskā un sabiedriskā dzīve galmā, muižās un buržuju dzīvokļos mutuoļ kā sabangcta jūra.

Visu to Lope de Vega centās savos darbos parādīt, gribēdams atstāt cilvēcei spilgtu pieminēkli par Spanijas zeila laikmetu. Ar ģeniāli skaidru skatu viņš redzēja cilvēku kaislības, pretīskūbas, ticēsmes, dzīņu pēc individualitātes naceļšanas jaunā, augstākā pakāpē. Viņa skatam nepagāja garām centieni atraktīties no viduslaicīgajiem sabiedriskajiem un morālajiem aizspriedumiem. Taču, pretēji sava laika progresīvākajiem literātiem, viņa mērķis bija nevis ar saviem darbiem palīdzēt sāgaut viduslaiku mantojumu, nevis veicināt cilvēka atbrīvošanos un augšanu, bet gan nomierināt šos centienus, ievadīt tos mierīgā, baznīcā un monarcham izdevīgā gultnē. To redzam gandrīz visās Lope de Vegas lugās, vismaz tajos apmēram 500 darbos, kas zināmi arī tagad. Arī «Suns uz siena kaudzes», lai gan šeit autora reakcionārā loma nav tik jūtami izpaudusies, šai ziņā nav izņēmums.

Apspriež izrādi „Kara dienu draugi“

Sinīs dienās notika apspriede, kurā iztirzāja Masa un Červinska komēdijas «Kara dienu draugi» uzvedumu Valsts Krievu dramatisks teātri (izrādes mākslinieciskais vadītājs A. Jefremovs, režisors M. Pjarns, dekorators M. Ābolins). Pārrunās piedalījās K. Jalinskis, prof. R. Peļe, PSRS tautas mākslinieks Ed. Smilģis. LPSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks B. Praudņins, J. Meija, A. Balodis, L. Gurevičs, A. Austrins, LPSR nopelniem bagātais skatuves mākslinieks R. Zandersons, N. Muravjovs un M. Zolotonoss. Visi runātāji kritiski analizēja lugu un izrādi, norādot komēdijas idejiski mākslinieciskos trūkumus un kļūdas vairāku tēlu traktējumos.

Apspriedes vadītājs K. Tolmadzevs, rezumējot pārrunu rezultātus, atzīmēja,

Komēdijas «Suns uz siena kaudzes» idejiskā bāze ir sadursme starp kārtu atšķirības radītajiem aizspriedumiem un personisko laimi. So problēmu Lope de Vega atrisina par labu personiskajai laimei. Un citādi tas renesanses laikam nēmaz nebija iespējams. Bet veids kādā problēma atrisināta, ceļš, pa kādu savstarpēji tuvojas grafiene Diana de Belfora un viņas sekretārs Teodoro, deģradē problēmas atrisinājuma progresīvo nozīmi, atņem tam sabiedriskos asumu. Nav šaubu, ka autors tieši šai nolūkā Teodoro nav rādījis kā cīnītāju, kaut arī cīnītāju par savu personisko laimi, bet gan kā svārstīgu jaunekli, kurā mīla un karjerisms sajaucies gandrīz neatrisināmā režģī.

Lope de Vegas komēdiju «Suns uz siena kaudzes» Valsts Dramatisks teātris iestudējis režisors Herberts Zommers. Nebaidīdamies nopietnu grūtību, viņš centies izrādē personāžus iestrādāt notikumu attīstības psiholoģisko pamatojumu. Nodoms principā pareizs, jo padomju skatītājs arī klasiskā lugu vēlas redzēt varoņu rīcības un pārdziļojumu cēloņus. Inscenētāja nodoms tomēr nav realizēts pietiekami sekmīgi. Pirmkārt «psiholoģiju» nav izdevies harmoniski saliedēt ar personāžu skatuvisko tēlainību; psiholoģiskie vilcieni nav pietiekami individualizēti, tāpēc arī nav pietiekami interesanti. Otrkārt, «psiholoģija» vietumis meklēta tur, kur tās nav autoram. Tāpēc izrādē trūkst vieguma, dzirkstīguma, bez kura šīs komēdijas uzvedums nekad nevarēs skatītāju apmierināt. Pirmās cēliens minētās kļūdas rezultātā ir pat smags un nedzīvs. Taču nevar neatzīmēt, ka režisora mēģinājums raksturu padziļināt, piešķirt tiem pilnasinīgu, mūsdienu skatītājam saprotamu cilvēka valstus, uzņemot šo raksturu sociālo seju ir zināmā mērā palielinājis iestudējuma sabiedrisko svaru, ir krietni palīdzējis pamatot lugas uzņemšanu repertuārā.

Ar interesi gaidījām nopelniem bagātās skatuves mākslinieces, Staļina premijas laureates Lilijs Erikas uzstāšanās skatuviski ļoti grūtajā Dianās lomā. Pilnā mērā apmierināja mākslinieces spēja atklāt grafienes untumaino raksturu, viņas iekšējo cīņu starp mīlu un dīcilitātes dāmas «goda» skaudrās sāpes, ko šās sievietes sirdī sagādā «goda» neēlīgā nasta. Bet pietrūka šai komēdijai nepieciešamā spēles priekša, graciozitātes, šarma.

Pārāk smags, un galvenais — vienpusīgs ir Lilijs Erikas partneris Viktors Gruziņš Teodoro lomā. Šā sekretāra karjerista daba parādīta pietiekami zīmīgi, bet viņa jauneklīgā neapdomība un beidzot iemīšanās Dianā nav psioloģiski pamatota. Isti komēdijka izpildījuma pavisam trūkst. Šeit gan jāpiezīmē, ka ar katru jaunu izrādē Erikas un Gruziņa (arī pārējo aktieru) sniegums kļūst raitāks, inscenējums iegūst pastiprinātu dzirkstīgumu un krāsainību.

Labāko tēlu izrādē izveidojis Rūdolfs Baltisviļks Teodoro kalpa Tristana lomā. Bagātu materiālu tēlam devis jau autors. Aktieris pratis šo materiālu Heilisti izmantot, lai parādītu vienkāršā cilvēka gudrību, enerģiju, asprātību un dzīvesprieku.

Oļga Krūmiņa Marselas lomā atrasi-tī tēlo un patīkami dzied. Bet par viņas sniegtumu jāsaka, ka šeit brīžiem pietrūkst «psiholoģijas», lai gan, kā jau teicām, izrādē visā kopumā tās pat pārāk daudz. Piemēram, atteikšanās no Teodoro 3. cēlienā ir nepamatoti viegla, tāpēc nepārliecināsa.

Patīkamu pārsteigumu sagādāja jaunie aktieri Alfreds Jaunusāns un Valdis Akuraters ar interesanti, spilgti uzimētajiem deģenerētajiem aristokrātu grafa Frederiko un markiza Rikardo tēliem.

Arī pārējie izrādes dalībnieki — Zenta Salna, Mirjama Stāle, Maksis Grīviņš, Eriks Brītiņš, Arkadijs Feldmanis, Augusts Gulbis, Harijs Avens un citi. lai gan neparādīja nekā jauna un īpaši izcēlāma, taču veiksmīgi balstīja izrādi, labi iekļāvās ansambli.

Labākā lugu, autora bagātajam un spraigajam dialogam atbilstošu tulkojumu devusi dzejniece Elina Zīlīte. Spansko kloritu izrādē nodrošināja skatuves gleznotājs Laimdons Grasmānis un komponists Burchards Sosārs.

K. Kļava

TEATRU AFIŠAS LASOT.

Visos republikas teatros sākusies jaunā sezona. Rīgā gandrīz uz katra soļa redzam daudzkrāsainās teatru afišas, kas saista garāmģājēju uzmanību. Mēģināsim uzmanīgi ielūkoties šo afišu saturā. Lūk, viena no tām, kas ziņo par teatru repertuāru līdz 5. septembrim un otra par pēdējo nedēļu. Ko interesantu mēs varam atrast šinīs afišās?

Izrādās, ka diezgan daudz ko. Uz Dramas teātra skatuves divu nedēļu laikā spēlētās sešas dažādas lugas: te latviešu klasika un padomju luga, krievu klasiskā dramaturģija un Vakareiropas klasiku darbi. Šķiet, — bagāta un vispusīga izvēle... Bet, rūpīgāk apskatot afišas, izrādās, ka repertuārs tomēr vienpusīgs. Piemēram, no 14 izrādēm divu nedēļu laikā sastopam tikai trīs izrādes par laikmetīgu temu, taču arī starp tām nav nevienas nopietnas, svarīgām problēmām veltītas padomju lugas.

Ne mazāk interesantas lietas notiek arī ar klasiku lugu. No 11 izrādēm 6 ir Vakareiropas klasiku darbi un tikai viena pārstāv krievu klasisko dramaturģiju. Labāk pārstāvēta latviešu klasika. Divu nedēļu laikā redzējam Blauņa lugu «Uguni» un Raiņa «Pusidealistu». Acīs sevišķi duras repertuāra žanra vienpusība: no 14 izrādēm 10 izrādes ir komēdijas.

Ar Dramas teātri it kā «saceļšanās» Krievu dramatisks teātris 10 dienu laikā šeit uzvestas 10 komēdijas, tani skaitā bēdīgi slavenā «Kara dienu draugi» trīs lugas ir komēdijas, tad aina kļūst vēl bēdīgāka. Tuvākajā laikā uz šā teātra skatuves mēs redzēsim vēl divas komēdijas — «Reiz dzīvoja trīs draugi» un «Figaro kāzas». Nevilus rodas jau-

tājums — vai Krievu dramatisks teātris negatavojas kļūt par «komēdijas teātri»? Zināmu pārmetumu šinī ziņā mēs varam attiecināt arī uz Dailes teātri. No 14 izrādēm divu nedēļu laikā šinī teātri 6 izrādēs redzējam komēdijas, pie tam Vakareiropas klasiku darbus, 4 no izrādītājam lugu ir pasaku luga. Kur tad ir mūsu padomju dzīves īstenība? Tai teātris veltījis tikai divas izrādes. Dailes teātriim jāizsaka atzinība par to, ka tas rāda latviešu dramaturģu lugas, taču, ja šīs lugas divu nedēļu laikā redzam tikai vienreiz, tad tas ir gaužām maz.

Līdzīgas tendences manāmas arī citos teatros. To vidū jāmin Jaunatnes teātris. Divu nedēļu laikā uz šā teātra skatuves redzējam tikai trīs padomju lugu uzvedumus, bet tani pašā laikā Vakareiropas dramatiķu darbiem teātris veltīja veselas sešas izrādes. Liepājas muzikālā dramatiskajā teātri sep-

tembra pirmajā dekadā no 11 izrādēm padomju lugu veltītas tikai četras, no kurām trīs komēdijas. Septembra pirmajā nedēļā Jelgavas teātri notikušas trīs izrādes, no kurām nav nevienas padomju lugas. Ir dienas, kad var apstāstīt visus Rīgas teatrus (piektdien, 10. septembrī) un neatrast neviena padomju luga uzvedumu.

Lūk, ko mēs uzziņām. Iasot vienkāršās teātra afišas. Slēdziens skaidrs: mūsu teatros daudz un aktīvi strādā, iestudējot padomju lugas, bet pašreizējā repertuārā tām ierādīta nesamērīgi maza vieta. Dominē klasiskās repertuārs — no 65 izrādēm 40 ir klasiku darbi. Nevienas neprotēst pret klasisko repertuāru, taču skatītājis pirmām kārtām gaida tādu lugu uzvedumus, kas atspoguļotu padomju dzīves īstenību. Šī skatītāja prasība ir pilnīgi pamatota, un to ievērot ir katra teātra uzdevums.

L. V.

IZNĀCIS «KAROGA» 8. NUMURS

Numura saturā: Valerija Vasara stāsts «Zaudētais gads»; Pēteris Sila dzejolis «Kolchoznīks»; Meinharda Rudziša — «Ernestam Zēbergam»; Valda Grēviņa — «Dziesma par divpadsmit jūriem»; Vasilija Ardamatska stāsts «Dziesma satikās» M. Silabriedes tulkojumā; Pēteris Sila dzejolis «Svina lode»; Bruno Sauliņa — «Skaistā vāzera»; Valijas Brutanes — «Grieku vāze»; Luīja Aragona dzejoli — «Balade par to, ko spīdzinātais dzied» Valda Grēviņa atdzejojumā; Teiksmā par Gabrieli Perli. «Dzejnieks saka par tīti» Mirdzas Kempes atdzejojumā; Michaila Bubennova romāna «Baltais bērzs» fragments, — «Bet dzīvei ir savi likumi» Jadviga Marta tulkojumā; Jadviga Marta raksts — «Michaila Bubennovs un viņa romāns «Baltais bērzs»;

Viļa Samsona — «Piezīmes par partizānu kustību Ziemeļlatvijā» (turpinājums), Joela Vemberga — «Krišjāns Valdemārs Edolē»; Gavrila Cijvana — «Francijas revolucionārā literatūra»; Jāņa Niedres — «Reakcijas un pagrimuma literatūra»; Edgara Dambura — «Rūdolfa Blaumaņa Kopoļu rakstu jaunizdevums»; Kārļa Krauliņa kritiskais raksts «Vieglas jūsmas skurbumā»; Ignata Muļnieka raksts «No viensētnieka šaurības kolchozu plašumā»; Alberta Jansona — «Jauna laikmeta apliecinājā». Jāņa Granta raksts «Stāsts par padomju izlikiem».

Pielikumā: gleznu reprodukcijas — U. Prēdēļa «Latviešu partizāni Tēviņas karā» un V. Kalvana «Būvdarbi kolchozā».

LPSR Mākslas akadēmijas absolventu diplomdarbi. Pa kreisi — Uldis Prēdelis «Latviešu partizāni Lielajā Tēvijā kara»; pa labi — Erna Krinte «Karoga darinātājas». (Sk. rakstu 3. lpp.)

A. Ručinska foto

Diendienā celt un nostiprināt tautas namu darbu

Mūsu republikas tautas nami, kuru skaits jau tuvojas sešiem simtiem, devuši lielu ieguldījumu kultūras dzīves kāpināšanā. To absolūtais vairums jau kļuvis par zemnieku, kolchoznieku un strādnieku kultūras centriem, par vērtīgu palīgu partijai un padomju organizācijām saimniecisko un politisko uzdevumu veikšanā. Tautas namu 3574 politiskajos, agrrotehniskajos un mākslinieciskās pašdarbības pulciņos iesaistījušies vairāk nekā 67.000 dalībnieku. Aizvien paplašinās pie tautas namiem noorganizēto kolchoza statutu studēšanas, fizkultūras, valodu, zinātnisko, kulturālās atpūtas utt. pulciņi. Pie daudziem tautas namiem darbojas kolchozu vēstures rakstītāju grupas, pastāv kolchoznieku kori un deju kolektīvi. Par īstiem socialistiskās kultūras centriem laukos izveidojušies Zantes, Līgatnes, Zalves, Vandzenes, Sabiles, Medzes, Ludzas, Ezeres, Vecpils, Jaunjelgavas un daudzi citi tautas nami. Regulāri šeit notiek lekcijas un pārrunas par politiskiem, lauksaimniecības, zinātnes, literatūras jautājumiem. Pie šiem tautas namiem noorganizētas konsultācijas, iekārtoti darba pirmindnieku stūrīši, izstādīti grafiki, kas rāda lauksaimniecības produktu piegādes gaitu «pagustā»; pieejamas vitrinas un albumi par darba pirmindnieku sasniegumiem un kolchozu dzīves jautājumiem. Tur samērā bieži notiek teātru, izrādes un koncerti, uzstājas vietējie un kaimiņu pagastu tautas namu mākslinieciskās pašdarbības pulciņi, kino izrādes, pārrunas par padomju literatūru.

Tas, protams, nenozīmē, ka jau visu tautas namu darbības pamatā ir likti VK(b)P CK lēmumi par ideoloģiskiem jautājumiem. Šai ziņā raksturīgs šāds piemērs. Jelgavas apriņķa Džūkštes pagasta tautas nama pašdarbības pulciņos netrūkst dalībnieku. Neatlaidīgā darbā labus panākumus guvis dramatisks un deju pulciņš. Ir pastāvīgi skolotāji, kas varētu regulāri nolasīt lekcijas, organizēt pārrunas. Tomēr ne visa tā tālu stāv pats tautas nama vadītājs B. Greidiņš. Viņš bija aizmirsis, ka notiek grāmatu dekada, kā arī to, ka tautas namam jāorganizē lekcijas un pārrunas par temām, kas veicina aktuālo uzdevumu izpildi. Ražas novākšanas laikā šeit nevienu reizi nav uzstājis mākslinieciskās pašdarbības pulciņi. Tautas namu klusē par kolchozu dzīves jautājumiem. Tajā nevar atrast nevienu grafiku, vitrīnu vai plakātu, sienas avīzi, kas atgādinātu zemnieka pirmo pienākumu — laika norēķināties ar valsti un izpildīt ziemāju sēju. Ielavījes tautas namu darbinieku rindās, viņš nekaunīgi mēģina apvainot bezdarbībā vietējos skolotājus un komjauniešus, bet pats nepakustina ne pirkstu, lai izskautu apolitiskumu tautas nama darbā. Nav noslēpums, kā arī citos apriņķos ir līdzīgi tautas nami. Sevišķi daudz tādu tautas namu ir Alūksnes, Viļakas, Valkas un Kuldīgas apriņķos. Ja šādi gadījumi vēl sastopami, tad tas nozīmē, ka apriņķu kultūras un izglītības iestāžu nodaļām daudz nopietnāk jāpieņem kadru izvēles jautājumam.

Ar daudz nopietnāku atbildības sajūtu jāsāk kārtot tautas namu vadītāju vispārējs un politiskās izglītības padziļināšanas jautājums. Te ir tikai viens ceļš. Visiem tautas namu vadītājiem, kuriem nav vidējās izglītības, jāsāk mācīties vakarskolās, bet tur, kur nav vakarskolas, jāmekās individuāli politisko zināšanu apgušanai visiem tautas namu vadītājiem jāiestājas tuvākajās politiskolās. Visu tautas namu vadītāju pienākums ir dziļi izstudēt marksismu-leninismu. No tā, cik pareizi apriņķu kultūras un izglītības iestāžu nodaļas pratis šo jautājumu galīgi atrisināt, no tā, cik labi tās pratis nostiprināt un kontrolēt šā pasākuma izvešanu, būs lielā mērā atkarīgi tautas namu darba panākumi.

Vēl aizvien nepiedodami gausi noris tautas namu remontā, to apgāde ar

inventāru un kurināmo. Šai ziņā rosiņa jūtama vienīgi Liepājas, Gulbenes, Talsu un Jelgavas apriņķos. Pārējos apriņķos ieviesies nosodāms paradums tautas namiem paredzētos līdzekļus atļaut vienīgi tikai gada pēdējā ceturksnī. Piemēram, Rīgas apriņķī izpildu komiteja (priekšsēdētājs b. Ziverts) tikmēr nerūpējās par Slokas tautas nama remontu, kamēr tā ēka sagruva. Šai pašā apriņķī jau otru mēnesi stāv novārtā Inčukalna tautas nams. Kemuru izpildu komiteja vairākus gadus «nespēj» atņemt tautas nama iekārtošanai piemērotas telpas. Nav labāks stāvoklis arī Līmbažu, Ogres, Valkas, Rēzeknes, Viļakas un Kuldīgas apriņķos.

Ja Vandzenes, Sēlpils un citos pagastos individualitātes saimniecībās palikušas vēl tikai nedaudzas zemnieku ģimenes tad te nozīmīgu darbu veikusi arī vietējie tautas nami. Tāpēc par vispusīgu kustību tautas namu darbā jāizvērs kolchozu sistēmas priekšrocību propaganda. Katram tautas namam savā darbā plānā jāparedz ekskursiju organizēšana uz tuvākajiem kolchoziem un pēc atgriešanās no turienes jāirko pārrunas. Tāpat nepieciešams izgatavot maketus, kuros uzskatāmi jāparāda kolchoznieku dienas izpēli, jāiekārto vitrīnas ar materiāliem par kolchoznieku tiesībām un pienākumiem, jāorganizē kolchoza statutu studēšanas pulciņi. Plašam zemkopju masām lekcijas un pārrunas jāizskaidro kolektīvās saimniecības pārākums par individuālo.

Tautas namu vadītājiem un aktīvistiem jāsāk arī sistematiska un neatlaidīga cīņa pret reliģiskiem aizspriedumiem. Ar zinātnisko propagandu, lekcijām par pasaules uzbūvi, dzīvības un cilvēka izcelsanos, reliģijas šķirisko raksturu, katoļu baznīcas — Vatikāna reakcionāro lomu, kā arī pārrunām par marksisma-leninisma attieksmi pret reliģiju jāatbrīvo laudis no reliģiskiem aizspriedumiem.

Jau padomju grāmatas dekadas laikā tautas namos iekārtotās izstādes un stendi, kā arī organizētās pārrunas par padomju literatūru pamudināja lasītāju iegādāties marksisma-leninisma klasiku darbus, sabiedriski politisko un dailliteratūru. Pēc grāmatu dekadas beigšanas šo darbu nedrīkst aizmirst.

Lai sagatavotos nākamā gada dziesmu dienām, kas būs Padomju Latvijas otro dziesmu svētku ģenerālmēģinājums, pašdarbības kolektīvu vadītāju pienākums ir ne tikai saglabāt līdz šim darbojošos kadrus, deju kolektīvus un orķestrus, bet iesaistīt to rindās vēl plašākas darba lauzu masas. Daudz plašāk jāorganizē dziesmu svētku atskaņu koncerti, komponistu un diriģentu sastāpšanās ar kolchozniekiem, zemniekiem un strādniekiem, jāirko koru un deju kolektīvu uzstāšanās kolchozos, padomju saimniecībās un rūpnīcās.

Pirms vairākiem mēnešiem Ministru Padomes Kultūras un izglītības iestāžu Komiteja deva norādījumu katrā tautas namā iekārtot stacionāri tautas darba pirmindnieku stūrīšus, bet vēl līdz šim tādi iekārtoti tikai 370 vietās. Tikai 82 tautas namos var atrast Socialistiskā Darba Varoņiem b.b. Zēbergam un Katkovskim veiktas vitrīnas, kurās izkārtoti materiāli stāsta par to, kā var izaudzēt augstu ražu un gūt lielskus panākumus zirgkopībā. Daudzos tautas namos vēl neredzam vitrīnas un albumus, kas būtu veltīti mūsu republikas Stalina premijas laureātiem, trūkst vietējo darba pirmindnieku ģimēņu un to darba pieredzes aprakstu. Ar uzskatāmās agitācijas veidmei — zīmējumu, plakātu, vitrīnu, albumu, fotomontažu ikvienā tautas namā jāparāda mūsu labākie darba cilvēki, kas cīnās par piegādes ātrāku izpildi, kāpina pirmsoktobra socialistiskās sacensības rezultātus.

E. Laipnieks,
Kultūras un izglītības iestāžu komitejas tautas namu nodaļas priekšnieks

L. TOLSTOJAM VELTĪTA IZSTĀDE

Valsts Literatūras muzejs sagatavojis izstādi lielā krievu rakstnieka Leva Tolstoja 120 gadu dzimšanas dienas piemīnā. Ekspozīcija sākas ar Leņina atziņu: «L. Tolstojis pratis ierosināt savos darbos tik daudz lielu jautājumu, pratis pacelties līdz tādām mākslas «pēka līmenim, ka viņa darbi ieņēmuši vienu no pirmajām vietām pasaules dailliteratūrā.» Izstāde parāda vairākus Tolstoja dzīves posmus: bērnību, skolas gadus, studiju gadus, literārās darbības sākumu, piedalīšanos Krimas karā, dzīvi Pēterburgā, darbību žurnālā «Sovremennik», kur ievietots Tolstoja pirmais literārais darbs «Bērība», dzīvi un darbību «Jasnajā Poļņā».

DAILES UN LIEPĀJAS TEĀTRA SPORTISTU SĀKĪSTES

6. septembrī Liepājā notika LPSR Valsts Dailes teātra un Valsts Liepājas Muzikālā dramatiskā teātra volejbolistu sacensības. Liepājas teātra volejisti jūlijā republikas otrās grupas meistarsacīkstēs izcīnīja pirmo vietu. Abu komandu sācīstē Liepājā norisinājās Sporta namā. Pirms sācīstes teātra simfoniskais orķestris diriģenta K. Bunkas vadībā sniedza koncertu, piedaloties solistiem — Herta Strausei, Alfredam Tiltiņam un Voldemāram Alševskim.

Loti spraigā spēlē volejbolā uzvaru guva Liepājas teātra komanda. Basketbola demonstrējumā stiprāki izrādījās daillinieki.

Fakti, kas runā paši

«MELNIE SARAKSTI» — ARI ČILE

Lai izprastu noskaņojumu, kas valda mūsdienu Čīlē, pietiek iepazīties ar nelielu rakstu, ko ievietojuši avīze «Diario Ilustrado». Šā raksta autors acina valdību nekavējoties ierakstīt specialā meīnā sarakstā visu to profesoru vārdus, «kuri savās lekcijās (nepieņemot pat komunismu) stāsta par nabadzību un bagātību, par nabadzību un bagātību, par parazitāru būšanu un bagātnieku egoismu, par tirāniju, kādu praktizē lielrūpnieki attiecībā uz valdību».

INSTRUKCIJA ANĢĻU KINO REZISORCIEM

Kā ziņo avīze «Daily Express», anģļu režisori nolēmuši piekāpties publikas priekšā, kas arvien noteiktāk protestē pret filmu pārmērīgo «naturalismu». Lūk, kā izskatās šī «piekāpšanās instrukcija»:

- 1) Bērni nav jānogalina ar šauteni. Pietiek ar revolveri.
- 2) Skati, kuros piekauj sievietes, pēc iespējas jāslēdz. Klīdzieniem toties jābūt dzirdamiem arī pēc kādra izbeigšanās. Publikai jānojaus notikušais. Vajaga palauties uz fantaziju.
- 3) Ja varonei darbības norisē jāiesit ievainotajam sejā, tad pietiek ar 2 vai 3 plauktām.
- 4) Invalida galva nav jāsit ar šautenes laidni. Izmantojiet šim nolūkam pudeli!
- 5) Kad varonis piekauj kādu meiteni, viņam tas jādara ar nožēlas izteiksmi sejā, it kā viņš to darītu pret savu gribu.

ZIBENSKĀZAS

Tokio pilsētā nodibināts trests, kas piegādā ligavas un organizē kāzas. «Klientam» ir tiesība ierasties kādā no tresta universālveikalā, kur viņam piedāvā izvēlēties un «izmēģināt» ligavu. Šai «dzīves biedrenei» apskata procedūrai atvēlētas divas stundas. Tūlīt pēc tam ligavainis un ligava dodas uz tuvāko budistu svētnīcu, kas darbojas dienu un nakti.

Visa šī operācija maksā tikai 6000 jenu, ieskaitot jaunu frizuru ligavai, bārdas skušanu ligavainim un īres maksu par kāzu kleitu un fraku.

Volstrita plāni Vācijā

NESASKAŅAS «SADARBĪBAS» PADOMĒ. — HOFMANIS DRAUD. — BĀRDAS NAZU PLŪDI. — PRIEKŠROCĪBAS VĀCIJĀL — TRIS KONGRESI. — ŠUMACHERI UN KEIZERI DARBĀ.

«Dāvātām zirgam zobos neskatās.» — dziļdomīgi šinis dienas pamācība «Times», igni komentējot dažu «Eiropas sadraudzības» valstu nedraudzīgo rīcību «Eiropas ekonomiskās sadarbības padomē» Parīzē. «Ja katrs raudzīsies tikai, lai otram netiktu vairāk, no sadarbības maz kas paliks pāri, — brīdināja konservatīvais laikraksts, — un pie tam taču zināms, ka mūsu vienprātība ir galvenais amerikāņu labvēlības priekšnosacījums.» Tik daudz «Times» Atšifrēsim tagad šī anģļu laikraksta amerikāņu valodu. Vispirms — kas noticis? Notikusi glūzi vienkārša lieta — marsalizētās valstīs savā starpā sanākušas matos par to, cik dolaru piešķirt Bizonijai, Kamēr Turcija un Grieķija, paklausīgi laizot savu saimnieku zābakus, atbalstīja amerikāņu prasību piešķirt Vācijai laivas tiesu — gandrīz pusmiljardu dolaru, pārējās valstis kategoriski atteikušās tam piekrist. Tā 16 partneri sastrīdējās, daļot nēnoķerta zaķa ādu. Eiropas «sadarbības» padomē atskanēja asi vārdi, daži delegāti demonstratīvi atstāja sēdi un aizcirta durvis. Padome, mīksti runājot, nonāca strupceļā.

Redzot, ka ASV kreditu formalā sadale (tas ir lielākais, kas pa spēkam minētājai padomē) nekust no vietas, Hofmanis, šis — kā viņu zīmīgi nosauca «Humanitē» — Rietumeiropas amerikāņu gauleiters, piedraudēja saviem debitoriem, ka ASV valdība tādos apstākļos pati noteiks Maršala «palīdzības» sumu apmēru. Tieši šīs perspektīvas nav pa prātam anģļu valdības apmārdināt, kuru īgnumu tad arī pauda «Times». Jo tās visu laiku cerēja kā galvenie vagarji pie amerikāņu kredītu dalīšanas izpelnīties krievu komitijas naudu un izvirzīt sevi saņēmēju sarakstā otrā vietā (aiz Rietumvācijas).

Strīds «dīciltīgajā ģimenē» lieku reizi rāda, cik nestabili eteriska ir apvienotā Rietumeiropa un cik piesardzīgi pret ASV politikas mērķiem sāk izturēties daudzās valstis, kas uz savas ādas jau izjutušas t. s. amerikāņu «palīdzību». Nav brīnums par opozīciju un īgnumu, kādiem uzdūrīs Hofmana plāns, ja pat līdz šim Maršala palīdzība izpauzies tikai daudzu Eiropas valstu applūdināšanā ar bārdas nažiem, košļājamo gumiju, harmonikām, matu sprādzēm un tml. krāmiem. Piemēra labad, mīnēsīm, ka Austrijā, 1948. gada vasarā saņēmusi tik daudz amerikāņu žiletu asmeņu, ka to pietiks visiem vīriešiem, ieskaitot zidaiņus, vesēlam gadam; bez tam uz katru Austrijas iedzīvotāju atstūtas četras mugursomas un 430 sieviešu matu sprādzes... Ar Austriju šai ziņā var «konkurēt» Danija, Beļģija, Holande, Itālija...

Jā, nepateicīgas bails Eiropas «palīdzības» komitejā ir neapstrīdams fakts, kas ļoti nepatīk amerikāņiem. Tās vēl vairāk nostiprina Volstrita nodomu Rietumbloka vadības grožus izņemt no «viltīgās» Anģlijas un «labilās» Francijas rokām un nodot tos uzticīgi amerikāņu aģentiem Rietumvācijā. Citēsīm šai sakarā «New-York Times»:

«Kamēr Anģlija nebeigs auklēt trešā spēka (trešais spēks starp PSRS un ASV. — S. E.) radīšanas viltīgos plānus, mēs tai nevaram uzticēt nevienu nopietnu uzdevumu... Kas attiecas uz Franciju, tad tās politiskās apriņas šai ziņā ir daudz sapratīgākas, bet tur ir cita nelaime — valdībām mainoties kā kaleidoskopā, par nejausi vēl rastes piecstūraina zvaigzne...»

Tāpēc ļaujot pagaidām Francijai un Anģlijai sacensties Rietumbloka vadības dēļ, amerikāņu imperialisti dara visu, lai pakāpeniski vadošajā vietā izvirzītu Rietumvāciju. Daļa šā plāna satikātošanās jau paveikta. Pēc ASV prasības visas marsalizētās valstis apņēmušas «izturēties» pret Bizoniju ar vislielāko labvēlību. Francija, Beļģija, Zviedrija tai piegādās rūdu, Itālija — zīdu, Anģlija — ogles. Amerikāņi paredz Rietumvācijas tērauda produkciju divos gados kāpināt līdz 7,5 milj. tonnu. Maršala programā Vācijai ierādīta pirmā vieta — 480 miljonu dolaru. Amerikāņu monopolisti iegulda lielus kapitālus Rūras, Vestfales un Lejas-saksijas rūpniecībā. Šinis dienas ASV valdība pret savu Eiropas «draugu» gribu paziņojusi, ka pārtrauks reparācijas uzņēmumu demontažu Rietumvācijā...

Izvirzot Rietumvāciju vadošā lomā Rietumblokā, amerikāņu imperialisti veic plašus priekšdarbus Bizonijas oficiālā iesaistīšanai Rietumvalstu koncertā. Šim nolūkam ar ASV iniciatīvu notikušas vairākas Eiropas «vienības» konferences, kuru uzdevums — konsolidēt Eiropas reakcionāros spēkus ap Rūras magnatiem. Šai ziņā uzmanību saista gan ekumenistiskās (vispasaules) baznīcas kongress Amsterdamā, kur vadošajā vietā ar Džona Fostera Dallesa palīdzību drīz izvirzījās bēdīgi slavenais Nilimers, gan «moraliskās pārbrūnošanas» kongress Čurā (Sveicē), kur par goda priekšsēdētāju izraudzīja Rietumvācijas buržuazisko līderi Keizeru, gan tā saucamās «Eiropas

parlamentarietiešu savienības» konference Interakenā, kur ar tā paša Dallesa ierosmi par savienības pilntiesīgiem locekļiem uzņēma Bizoniju un Saras apgabalu...

Skaidrs, ka visām šīm «religiozajām», «moraliskajām» un «parlamentariskajām» konferencēm ir tikai viens pamatuzdevums — sagatavot Rietumvācijai vadošo vietu «apvienotajā» Rietumeiropā zem ASV virskundzības.

Tomēr Vašingtonas valdošās aprindās lieliski saprot, ka reizē ar Rietumvācijas izvirzīšanu galvenā amerikāņu vagara postenī jāpateidzina tās politiskā noformēšana. Pamatā šādai attīstībai lika Londonas konference un tai sekojošā separātā naudas reforma Rietumvācijā.

Ar separato naudas reformu amerikāņu monopolisti gribēja ar vienu šāvienu nošaut trīs zaķus: pirmkārt, galīgi atšķēlēt Rietumvāciju no Austrumvācijas un nesaraunami piesiet Rietumvāciju dolaram; otrkārt, iepildinot Austrumvācijā vecās markas, grūt tās ekonomiku un līdz ar to diskreditēt Austrumvācijas demokrātisko attīstību vācu tautas acīs; treškārt, ievēdot Berlīnes rietumu sektora rietumu valutu ekonomiski un politiski piesaistīt Berlīni Rietumvācijai. Reizē ar naudas reformas realizāciju Londonas konference nolēma arī politiski noformēt Rietumvācijas «neatkarīgo valsti». Šim nolūkam notika neskaitāmas slepenas konferences, kurās piedalījās vācu buržuazisko partiju līderi, Rietumvācijas zemju premjeri, redzami Rūras monopolisti, vadoši eksnacisti, — vārdi sakot, visi, kas Vācijā ar mieru kalpot kaut vai velnam, ja viņam tikai dolara dibens. Šajās apspriedēs faktiski lēma tikai par vienu jautājumu: kā labāk apkārt vācu tautu un uzspiest tai Vācijas sašķelšanu. Pie tam amerikāņi vēlējas, lai visu atbildību šai lietā uzņemtos vācu līderi, bet pēdējie prasīja, lai Vācijas sašķelšanu (kas, protams, vācu tautā ārkārtīgi nepopulāra) pasniegtu vācu tautai kā... amerikāņu direktīvu. Par šo jautājumu, cik var spriest, abām pusēm neizdevās vienoties, un pašreiz amerikāņu runā par vācu buržuazisko politiku «patstāvīgo gribu un rīcību», bet «patstāvīgie» politiķi visās maļās sūdzas par amerikāņu diktātu...

Zem šāda atkompanēta Bonnā 1. septembrī tad arī sanāca t. s. Rietumvācijas «parlamentārā padomē», kurā saskaņā ar tās amerikāņu saimnieku norādījumu, jāizstrādā vācu zemju apvienības «pamatlikums». «Padomē» faktiski darbojās tika 2 partiju locekļi — šumacheri un keizeri, kuri jūtas labi vienīgi zem amerikāņu zābaka un pārspēj citi citu antidemokrātismā un iztapībā amerikāņu bosiem.

«Pamatlikuma» projekta apspriešanas gaitā jau kļuvušas zināmas vairākas interesantas detaļas par nākošās marionēšu valsts «konstitūciju». Tā, piemēram, blakus parlamentam pastāvēs iecelts senats un ieceltais prezidents, kuriem «jālabo parlamenta klūdānie lēmumi» Gandrīz visa vara jaunajā valstī piederēs reakcionārām zemju valdībām. Galīgas federalizācijas princips acināms nodrošināt amerikāņu gauleiteriem ērtāku kontroli. Savu archireakcionāro seju parlamentārā padome tomēr atklāja vispilnīgāk tad, kad ierakstīja «pamatlikumā», ka «vācu tauta nevar atzīt pārgrozības, kas notikušas ar Vācijas austrumrobežu». Šī rupjā provokācija, kas vērsta uz vācu revanšistu iedvesmošanu, tika ievādīta ar dažu oratoru skalām frazēm par «vienotu Vāciju no Breslavas līdz Sarai». Tas, ka amerikāņu imperialisti atļāva saviem vagariem Bonnā tik nekaunīgi ignorēt starptautisko līgumu, zem kura atrodas starp citu arī ASV prezidenta Trumena paraksts, lieku reizi rāda, ka Volstrita veikalnieki zaudējuši katru takta un mēra sajūtu.

«Parlamentārā padome» izcīlu vēribu veltī Berlīnes problemai. Bonnā sapulējusies neregatī un nedevejīgi lieliski saprot, ka bez Berlīnes Rietumvācijas marionetei nebūs ne mazākās popularitātes vācu tautas acīs, nem uz jau nerunājot par kaut kādu autoritāti.

Tāpēc arī pieliktas milzu pūles, lai Bonnā ierastos oficiāli Berlīnes magistrāta pārstāvji. Tas nav izdevies. Berlīnes šumacheriešu un keizeriešu pārstāvji neuzdrošinājās atkārti izvirzīt šo jautājumu magistrāta un devās uz Bonnu slepeni, tikai ar savu frakciju piekrišanu. Šī Berlīnes buržuazisko partiju līderu antiracionālā un antidemokrātiskā rīcība izraisīja milzīgu sašutumu Berlīnes darba lauzu masās, kas izpauzās iespaidīgās protesta demonstrācijās pret Vācijas šķēlējiem Berlīnē.

Baidīdamies no vēlētajiem, magistrāta labējais vairākums organizēja vairākas rupjas provokācijas Berlīnes pilsētas domē un tad pārvācās uz Berlīnes anģļu sektoru, kur rīko savas sēdes policijas apsardzībā.

S. Emve